

# **Hospodářská geografie ČR**

## **Blok 1**

**DEMOGRAFICKÉ JEVY A  
PROCESY, VÝZNAMNÉ  
OSOBNOSTI, ZDROJE  
INFORMACÍ O OBYVATELSTVU,  
SČÍTÁNÍ LIDU**

# DEMOGRAFICKÉ JEVY A PROCESY

- **Demografické události (jevy)** jsou významné **události v lidském životě**, které jako hromadné jevy utvářejí průběh demografické reprodukce
- Všechny demografické jevy jsou **vázány na lidské jedince** a jedná se o takové vztahy lidí, které vznikají bezprostředně při jejich demografické reprodukci
- Nejvýznamnějšími demografickými událostmi jsou **narození a úmrtí**, ze kterých jsou **odvozeny procesy porodnosti a úmrtnosti**
- Zvláštním druhem úmrtí jsou **potraty**, ze kterých se odvozuje **potratovost**

- **Ostatní události** ovlivňují demografickou reprodukci **zprostředkovaně** - *uzavírání sňatků* (sňatečnost) a jejich *rušení* (rozvodovost) ovlivňuje porodnost, *nemoci* (nemocnost) ovlivňují úmrtnost..
- Při studiu reprodukce je však nutné všimnout si také těchto událostí, proto jsou demografickými událostmi i **sňatek, rozvod, ovdovění, nemoc** a další
- Tyto **události se evidují a poté se studují jako hromadné jevy**, nikoli tedy jako individuální události v životě jedince
- Demografické **události se dále „upraví“ do procesů** porodnosti, úmrtnosti, sňatečnosti, rozvodovosti, potratovosti.. a poté se analyzují a **hledají se pravidelnosti a důležité charakteristiky** jejich vývoje

## DEMOGRAFICKÉ PROCESY

- Demografický proces znamená, že **jedinec prožívá změnu svého stavu**, událost pro jedince znamená skutečný **přechod z jednoho stavu do druhého**, neboli je to uskutečnění procesu
- např. úmrtnost - proces, při kterém jedinec přechází ze stavu "žijící" do stavu "zemřelý"; úmrtí - **uskutečnění přechodu** ze stavu žijící do stavu zemřelý pro určitého daného jedince
- pozitivnější příklad je stav "svobodný" a stav "sezdaný", posléze "rozvedený"...

# **Každý z demografických procesů se projevuje demografickou událostí:**

- Porodnost narozením
- Úmrtnost úmrtím
- Potratovost potratem
- Sňatečnost uzavřením manželství
- Rozvodovost rozvodem
- Migrace stěhováním
- ....

- Základní podmínkou studia demografických jevů a procesů je **získávání demografických informací** – ty se získávají především ***statistickým popisem***
- Předpokladem pro zpracování a vyhodnocení demografických jevů a procesů je tedy **zajištění kvalitní datové základny**, což vyžaduje:
  - **přesné definování jevu** (např. „živě narozené dítě“)
  - **registraci v době nebo bezprostředně po sledované události** (např. narození, úmrtí)
  - **zajištění úplnosti dat o daném souboru** (např. věk všech obyvatel)

# HISTORIE DEMOGRAFICKÉ STATISTIKY

- V pozadí zájmu o demografickou statistiku (zpočátku zejména vývoj obyvatelstva) stály ryze **praktické důvody**

*Jaké to asi byly důvody?*

- 1) Nejprve pouze snaha zjistit výsledný efekt populačního vývoje – **počet lidí – zdroj vojenské, hospodářské a politické síly a moci státu**
  
- 2) Od starověku podněcovaly zájem o zjištění počtu lidí také **obavy z možného přelidnění světa a nedostatku obživy pro obyvatelstvo**  
(Populační teorie Thomase Malthuse...)

- **Odhady počtu obyvatelstva**, založené na primitivních a neúplných soupisech osob, **byly velmi nedokonalé** až fantastické
- **I dnes** (v době počítačové modelace) **je velmi obtížné zpětně odhadovat počet obyvatel** ve staro/středověku – historická retrospektiva je složitá, nemá ověřitelný základ (a co teprve odhady do budoucna..)

## Evropa

- Kolem roku 1000: 25-30 mil. obyvatel
- Kolem roku 1300: 70-100 mil.
- Od poloviny 16. století začíná počet obyvatel rychleji růst (výjimky: Třicetiletá válka, různé těžké epidemie..)
- Současnost: 741 mil.

## **DATA O OBYVATELSTVU SVĚTA: ZDROJE**

- <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2016/2016-world-population-data-sheet.aspx>
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/rankorderguide.html>
- <http://data.un.org/Data.aspx?d=POP&f=tableCode%3A22>
- [http://pxweb2.stat.fi/Database/Kansainvalisen\\_tiedon\\_tietokanta/databasetree\\_en.asp](http://pxweb2.stat.fi/Database/Kansainvalisen_tiedon_tietokanta/databasetree_en.asp)

- ***Který demografický proces se začal sledovat nejdříve? Kde a proč?***

- **John Graunt (1620 - 1674), zakladatel demografie**, se zabýval **úmrtností** jako jednou ze složek demografické reprodukce
- Jako první objevil při studiu úmrtnosti v Londýně určité **zákonitosti, platné pro celé soubory**
- .. odhalil např. **poměr mezi počtem mužů a žen** v populaci a stabilní poměr mezi počtem narozených **chlapců a děvčat**, stanovil jej poměrem **14:13** ve prospěch chlapců
- Své objevy shrnul v knize: ***Natural and political Observations made upon the Bills of Mortality*** (1662); první „bills“ se v Londýně objevily již v polovině 16. století

- Použil **záznamů o úmrtích** a částečně **křtech** ve farnosti poblíž Londýna jako základnu systematické dedukce o vývoji úmrtnosti; stanovil **stacionární poměr narozených chlapců a děvčat**, resp. mužů a žen



**MEMENTO MORI**

**LONDON'S Dreadful Visitation:**  
Or, A COLLECTION of All the  
**Bills of Mortality**  
For this Present Year:  
Beginning the 27<sup>th</sup> of December 1664. and  
ending the 19<sup>th</sup>. of December following:  
As also, The GENERAL or Whole years BILL:  
According to the Report made to the  
KING'S Most Excellent Majesty,  
By the Company of Parish-Clerks of London. &c

**LONDON:**  
Printed and are to be sold by E. Cotes living in Aldersgate-street.  
Printer to the said Company 1665.



A general Bill for this present year,  
ending the 19 of December 1665. according to  
the Report made to the KING'S most Excellent Majesty.



By the Company of Parish Clerks of London, &c.

Parish		Parish		Parish	
St Albans Woodstreet	121	St Clements Eastcheap	16	St Margaret Mofes	15
St Allhallows Barking	514	St Dunm East	78	St Margaret Newfish	114
St Allhallows Breadst	15	St Dunm East	78	St Margaret Pattens	66
St Allhallows Great	455	St Edmunds Lombard	165	St Mary Abchurch	49
St Allhallows Hons	120	St Ethelbough	195	St Mary Aldermanbury	151
St Allhallows Luffe	119	St Fawks	104	St Mary Aldemay	105
St Allhallows Lombard	20	St Fawks	104	St Mary le Bow	56
St Allhallows Staining	185	St Gabriel Fen church	69	St Mary Boshaw	64
St Allhallows the Wall	100	St George Brothelant	41	St Mary Coltechurch	55
St Alphage	271	St Gregories by Pauls	176	St Mary Hill	17
St Andrew Hubbard	71	St Helens	108	St Mary Mountshaw	94
St Andrew Underwall	174	St James Duke place	161	St Mary Sumner	56
St Andrew Woodhoe	476	St James Garlickhithe	159	St Mary Topping	47
St Anne Aldersgate	182	St John Baptist	115	St Mary Woolchurch	65
St Anne Blacke Friars	653	St John Evangelist	9	St Mary Woolnoth	75
St Antholms Parich	53	St John Zacharie	85	St Martins Aemonges	11
St Austins Parich	41	St Katherine Coleman	199	St Martins Ludgate	196
St Barth. Exchange	71	St Katherine Creechu	155	St Martins Orgare	110
St Bennet Fynck	47	St Lawrence Jewry	94	St Martins Outwich	60
St Benn. Gracechurch	57	St Lawrence Poultry	114	St Martins Vintry	47
St Bennet Pauls Wharf	255	St Leonard Eastcheap	42	St Matthew Fridayth	24
St Bennet Sherehog	11	St Leonard Postern	115	St Mauldins Milk Street	44
St Bonolph Billingsgate	81	St Magnus Parich	101	St Mauldins Oldfish	176
St Christs Church	653	St Margaret Lothbury	100	St Michael Bassishaw	153
St Christophers	60				

*buried in the 97 Parishes within the walls* — 15207    *whereof, of the Plague* — 9887

St Andrew Holborne	1018	3103	St Dunstons Well	998	1665	St Saviours Southwark	1219	1446
St Bartholomew Great	491	1444	St George Southwark	1611	1609	St Sepulchres Parich	4500	1746
St Bartholomew Lew	91	149	St Giles Cripplegate	8069	4875	St Thomas Southwark	475	571
St Botolph	211	1437	St Giles Southwark	4793	2785	St Trinity Minster	108	123
						At the Pesthouse	159	156

*buried in the 16 Parishes without the walls* — 4151    *whereof, of the Plague* — 2888

St Giles in the Field	41	77	St Katharinees Tower	956	601	St Magdalen Becon	194	116
Hackney Parich	112	141	St Lambeth Parich	798	537	St Mary Newington	1271	1004
St James Clerkewell	85	1377	St Leonard Shoreditch	1669	1949	St Mary Illingdon	896	593
						St Mary Spirey Parich	104	110
						St Mary Spirey Parich	104	110
						St Mary Spirey Parich	104	110

*buried in the 11 new Parishes, in Middlesex and Surrey* — 28554    *whereof, of the Plague* — 21420

St Clement Danes	1969	11165	St Mary Saury	101	198	The Total of all the Christnings	9967
St Paul Covent Garden	408	151	St Margaret Westminster	4710	1743	The Total of all the Burials this year	97306
St Martins in the Fields	4904	565	whereof at the Pesthouse	156		whereof, of the Plague	68596

*The Diseases and Casualties this year.*

Abortive and Stillborne	617	Executed	21	Palfie	30
Aged	1545	Flox and Small Pox	655	Plague	68596
Ague and Fever	5257	Found dead in streets, fields, &c.	20	Planner	6
Appoplex and Suddenly	116	French Pox	86	Plurisie	15
Bedrid	10	Frighted	23	Poyfoned	1
Blasted	5	Gout and Sciatica	27	Quinsie	35
Bleeding	16	Grief	46	Rickets	57
Bloody Flux, Scowring & Flux	185	Gripping in the Guts	1288	Rising of the Lighes	397
Burnt and Scalded	8	Hangd & made away themselves	7	Rupture	34
Calenture	3	Headmouldshot & Mouldfallen	14	Scurvy	105
Cancer, Gangrene and Fistula	56	jaundies	110	Shingles and Swine pox	2
Canker, and Thrush	111	Impostume	27	Sores, Ulcers, broken and bruised	2
Childbed	625	Kild by severall accidents	46	Limbs	82
Christomes and Infants	1258	Kings Evil	86	Spleen	14
Cold and Cough	68	Leprosie	2	Spotted Fever and Purples	1929
Collick and Winde	134	Lethargy	10	Stopping of the Stomack	332
Consumption and Tislick	4808	Livergrown	26	Stone and Strangury	98
Convulsion and Mother	2036	Meagrom and Headach	17	Surfet	1242
Distracted	5	Measles	7	Teeth and Worms	2614
Droptic and Timpany	1478	Murthered and Shoc	9	Vomiting	51
Drowned	50	Overlad & Starved	45	VVenti	1

Christned { Males — 5174 }  
 Females — 4853 }  
 In all — 9967 }  
 Buried { Males — 48569 }  
 Females — 48737 }  
 In all — 97306 }  
 Of the Plague — 68596

Increased in the Burials in the 130 Parishes and at the Pest-house this year — 79009.  
 Increased of the Plague in the 130 Parishes and at the Pest-house this year — 68596

- **William Petty (1623 - 1687)** – anglický lékař (epidemiolog), politický ekonom, statistik, demograf a kartograf..., přednášel na univerzitě
- Nejznámější dílo: **Politická aritmetika (1672)**  
- začíná pracovat s **teorií pravděpodobnosti a „odhadu“**, která je schopna předvídat mnohé události
- - zabýval se **statistickými zákonitostmi populačního vývoje**, daleko před Malthusem pozoroval potenciál lidské populace k obtížně kontrolovatelnému růstu

- **Edmund Halley** (1656 - 1742) - anglický astronom, geofyzik, matematik, meteorolog a demograf
- na konci 17. století **zkonstruoval první úmrtnostní tabulky** na základě **záznamů o úmrtích a porodech** a odhadl předpokládané počty lidí v relativně uzavřené, stacionární populaci podle jednotlivých věkových skupin za poměrně dlouhé období (84 let)
- (znám především jako „objevitel“ komety, resp. předpověděl její pravidelný pohyb a návrat na rok 1758...)

- **Johann Susmilch** (1770 - 1767) – německý luteránský duchovní, ovlivněn Grauntovým dílem
- první formuloval "**zákonitosti čísel**", věnoval se studiu úmrtnosti a statistických zákonitostí
- Jeho největší zásluhou je, že **vzbudil** široký **zájem o** nejrůznější stránky **demografické reprodukce**
- Nejvýznamnější dílo: **Božský řád** - zkoumal **sekundární poměr pohlaví (co to je?)**, je to boží vůle, je potřeba mnoho mužů, aby ještě zbyli pro službu bohu..

- Nové zkoumání otázek demografické reprodukce souviselo s **rozšířením pramenné základny** rokem roku 1700 v **Anglii a ve Francii** (daňové soupisy, lokální součty obyvatel..)

**Postupně se k sledování úmrtnosti přidávaly další jevy/ukazatele** – porodnost, sňatečnost, plodnost..., a různé propočty a analytické ukazatele

- Studium populačních otázek na konci 18. a po celé 19. století bylo ovlivněno **rostoucím zájmem o ekonomické, sociální a politické problémy**, a to především v Anglii a Francii
- Během 19. století došlo k největšímu **pokroku ve výzkumu procesu úmrtnosti**
- Rozšířily se znalosti o podmínkách, které působí na četnost úmrtí a zlepšily se i metody jejich analýzy
- To vedlo k zavedení **měr úmrtnosti podle věku a pohlaví** i metody přímé a nepřímé standardizace
- **Otázky porodnosti** byly zatím mnohem **méně středem pozornosti** a metodicky významné práce v této oblasti byly spíše výjimkou

- **Thomas Robert Malthus (1766 - 1834)** - pastor anglikánské církve a profesor nových dějin a ekonomie, „symbol“ všech autorů, kteří se staví **nepříznivě k početnímu růstu obyvatelstva**
- problematikou demografické reprodukce se hlouběji nezabýval, pouze **vyjádřil a formalizoval vztah mezi růstem úživných prostředků a početním růstem populace** a povýšil ho na **zákon**
- Jeho **„Populační princip“ (1798)** spočívá v tom, že **růst obyvatelstva neustále směřuje k převýšení hranice dané prostředky obživy**

- Malthus při formulaci svých myšlenek patrně vycházel **z empirických dat zkoumajících nárůst populace ve Spojených státech**
- Ta se **prudce rozvíjela díky velmi početné imigraci z Evropy** a také díky **posunutí věkové hranice vstupu do manželství** na mnohem nižší úroveň ve srovnání s Evropou
- To vše tvořilo v té době dosti **extrémní případ dočasně prudce expandující populace žijící ve velmi příznivých podmínkách**

- Malthuse vyděsilo, když si spočítal, že **populace USA se může zdvojnásobit za pouhých 25 let** a na základě této úvahy sepsal svoji esej
- Jako **protilek vůči nekontrolovatelnému růstu populace** Malthus navrhoval **sexuální zdrženlivost...**

Obecně k jeho teorii:

- **Populace rostou geometrickou řadou, obživa aritmetickou**
- **Sociální bída a nezaměstnanost jsou tudíž důsledky příliš rychlého rozmnožování lidí**
- Tato zákonitost měla svou **historickou platnost, neplatila však již v době, kdy tento zákon vyslovil**



- **Malthusovy názory se tedy v této době ocitly pod palbou silné kritiky**
- Už někteří jeho současníci tvrdili, že **populační tlak může být problémem v některých místech, ale bude překonán pokrokem**, což se skutečně stalo v průběhu 19.století v Evropě, USA..., a děje se tak dodnes po celém světě
- Např. **marxisté neviděli jako příčinu chudoby populační růst, ale kapitalismus**
- Malthus si rovněž nezískal kladné body prohlášením, že **chudí lidé jsou prakticky zbyteční...**

- Díky Malthusovi se ovšem **zvýšil celkový zájem o demografickou reprodukci, je považován za jednoho ze zakladatelů demografie**
- Odhalil **západoevropský systém plodnosti založený na odložení vstupu do manželství**
- Také jeho prognóza o tom, že **větší bohatství nepovede k dramatickému růstu populace, ale k navýšení komfortu, se ukázala jako správná**
- Rovněž **myšlenka kontroly porodnosti našla uplatnění, avšak až sto let po sepsání teorie**

- Přes všechny Malthusovy správné postřehy ho však **nejvíce proslavil výrok o geometrickém růstu populací a aritmetickém růstu zdrojů**, který se neukázal jako pravdivý

***Co si o tom všem myslíte? Nemůže nastat situace, že se svět ocitne v populační a potravinové krizi?***

- **Adolf Lambert Quetelet** (1796 - 1874) – belgický demograf a statistik
- zpřesnil statistické zjišťování demografických dat, vypracoval **zásady moderních sčítání lidu**, ty poprvé uplatnil při belgickém sčítání lidu v roce 1846 (***kdy bylo první moderní sčítání lidu v českých zemích?***)
- v roce 1853 založil Mezinárodní statistický ústav, od roku 1911 má sídlo v Haagu

- **Wilhelm Lexis** (1837 - 1914) – německý statistik a ekonom, navrhl **demografickou síť** a koncepčně připravil konstrukci **hrubé a čisté míry reprodukce**
- **Axel Gustav Sundbärg** (1857 - 1917) - švédský demograf, publikoval **klasifikaci věkových struktur** v roce 1900

- Ve **20. století** se v demografii nadále rozvíjely tendence nastoupené v minulosti
- Silnou složkou se stává zejména **demografická metodologie** a na ní navazující **demografická analýza**
- **Méně** se rozvíjely syntetické studie a **demografické teorie**
- Tento vývoj, nastoupený na přelomu 19. a 20. století, je důsledkem **rozšiřující se datové základny, zkvalitnění dat a zároveň i důsledkem stability vývoje demografických systémů** (nebyly velké válečné konflikty...)

# STATISTICKÉ PRAMENY K VÝVOJI OBYVATELSTVA V ČESKÝCH ZEMÍCH

## 1. Předstatistické období

- Asi do poloviny 18.století
- Nejstarší - mimodemografické zdroje (antropologické), nepsaná podoba
- Později – soupisy a zápisy za účelem **vybírání daní, odvodů k vojsku, zjištění majetku**
- 16. stol. – v zemi České sečtena města, městečka, zámky, tvrze, vesnice, dvory, ale i hospodáři
- **„Berní rolla“ (1654)**, nejdůležitější pramen pro **odhad počtu obyvatelstva po třicetileté válce**  
- potřeba získání příjmu pro obnovu a chod země

***(Co je to berní/berně?)***



**1654 Berní Rula**

Jména vesnic a hospodářů	Rolí má a osívá			Vnově se osazují léta			Pohořalí	Dokonce pustý a kdo týchž případností užívá	Handle a živnosti	Potahů		Dobytka chová				Poznámky
	rolí má	seje na zimu	seje na jaro	[16] 52	[16] 53	[16] 54				chovati může	yní chová	krav	jalovic	ovcí	sviň	

Jména vesnic a hospodářů	Rolí má a osívá						Vnově se osazují léta			Pohořalí	Dokonce pustý a kdo týchž případností užívá	Handle a živnosti	Potahů		Dobytka chová				Poznámky
	rolí má		seje na zimu		seje na jaro		[16] 52	[16] 53	[16] 54				chovati může	yní chová	krav	jalovic	ovcí	sviň	
	str.	v.	str.	v.	str.	v.													

**1654 Tax Assessment Roll**

Names of villages and landlords	Tillable land under seed						Newly settled this year			Burned	Desolate and who is using it	Trade	Teams (horses and oxen)		Livestock				Remarks
	tillable land		sown in winter		sown in spring		[16] 52	[16] 53	[16] 54				Capacity to keep	Presently keeping	cow	heifer	sheep	swine	
	str.	v.	str.	v.	str.	v.													
	*	**	*	**	*	**													

Historical units of measurement:

\* - "strych" acreage, equals to 0.7 acre, also known as "korec"

\*\* - "vertel" equals to 1/4 of "strych"

A 3718

*Scypis*

PODDANÝCH



PODLE  
VÍRY  
Z ROKU

1651



ŽATECKO 1

KNIHOVNA  
STÁT. OBLAST. ARCHIVU  
PRAHA

A 3718/8

*Scypis*

PODDANÝCH



PODLE  
VÍRY  
Z ROKU

1651



ČÁSLAVSKO 2

## 2. Období soupisů obyvatelstva

- Berní rollu je možné považovat za **první systematickou demografickou** akci v českých zemích
- V roce 1748 na ni navázal ***první rustikální katastr tereziánský*** (podobně koncipovaný) a následovaly další (druhý katastr rustikální, dominikální katastr a josefínský katastr)

***(Co to je rustikální a dominikální?)***



- Od poloviny 18. století jsou dalším a významnějším zdrojem poznání o obyvatelstvu již skutečné **soupisy obyvatelstva** (populační soupisy)
- **První soupis obyvatelstva** z roku 1754 za Marie Terezie – **konskripční tabulka** – obce s údaji o počtu obyvatelstva podle pohlaví a pěti věkových skupin (0-15, 15-20, 20-40, 40-50, 50+), soupisy poté označovány také jako **konskripce**

- Jednalo se o **výjimečný počin**, který proběhl na celém území státu souběžně
- Kanskripce však byla prováděna „dvojkolejně“, jak **církevními**, tak **politickými úřady**
- Kanskripce **měly být prováděny každý rok**, ale to bylo i vzhledem k četným externím okolnostem (válka s Pruskem) nereálné

- Byly také dosti **nepřesné**, odporovaly si, výsledky dalších konskripcí neodpovídaly vývoji a sledu demografických i dalších událostí
- V roce 1770 byly **zrušeny církevní konskripce**, politické soupisy se začaly provádět ve **spolupráci s vojenskými orgány** (Josef II)
- Od roku 1807 zajišťovaly konskripce již jen **orgány veřejné správy** (jedny data), byly každoročně aktualizovány (až do roku 1826)

### 3. Období sčítání lidu

- První soupis, který byl označen jako **sčítání** proběhl dle nových nařízení v roce **1830**, měl však neuspokojivé výsledky a v dalším roce byl opakován
- Pak probíhaly soupisy **každý třetí rok** až do roku 1851 (podle starých předpisů josefínské doby)
- Mezitím se **zdokonalila statistická věda i technika**, bylo potřeba **doplnit podmínky úplnosti a správnosti získávaných výsledků**  
→ výsledek: **sčítání bude provedeno jediným orgánem ve státě k jedinému dni** (zákon z roku 1857 platící pro celou rakouskou monarchii)

***(Proč byly preferovány takové požadavky?)***

- V roce 1857 tak proběhlo **první sčítání vyhovující základním novodobým požadavkům**
- **ALE!!! Za první moderní sčítání lidu v rakouské monarchii se označuje až sčítání k 31.PROSINCI 1869**
- Ve stejném roce byl vydán zákon, který stanovoval, že sčítání se mají konat v **desetiletých obdobích** v letech končících nulou, a to k 31.prosinci roku
- Takto proběhla sčítání v letech **1880, 1890, 1900 a 1910**

- Sčítáno mělo být (a bylo) **přítomné obyvatelstvo**, v místě, kde se právě nacházelo v „rozhodný okamžik“ sčítání, tj. k 31.12., což ovšem způsobovalo nemalé problémy
- Československá sčítání lidu po 1. světové válce **navázala na rakouskou tradici** (kontinuita dat, moderní obsah..) a postupně se zdokonalovala

Land Schlesien Ortsgemeinde Thalitz Haus-Nr. 1  
Bezirk Teschchen Pfarzhaft Thalitz Zahl der Wohnpartien 2

# Aufnahmebogen

zur

Zählung der Bevölkerung und der wichtigsten häuslichen Ruchthiere nach dem Stande vom 31. December 1869.

Haupteinwohnerzahl der Wohnpartien	Name		Geburtsjahr	Religion	Familienstand	Beruf oder Beschäftigung		Geburtsort	Inhaberschaft		Anwesend	Abwesend	Anmerkungen
	a. Familienname (Zuname), Vorname (Taufname), Unterschrift und Unterschrift	b. Nachname				c. Geburtsjahr	d. Religion		e. Familienstand	f. Beruf oder Beschäftigung			
I	1	Klara	Jufanus	1827	ev. luth.	verheiratet	Landw.	Schlesien Teschchen Thalitz	1				
	2	Augustine	Jufanus	1846	ev. luth.	verheiratet	Landw.	Schlesien Teschchen Dobrawa	1				
II	3	Rosina	Marlin	1827	ev. luth.	verheiratet	Landw.	Schlesien Teschchen Dobrawa	1				
	4	Augustine	Agulowicz	1829	ev. luth.	verheiratet	Landw.	Schlesien Teschchen Thalitz	1				
	5	Steph	Kundl	1858	ev. luth.	ledig	Landw.	Schlesien Teschchen Thalitz	1				
	6	Ida	Jufanus	1868	ev. luth.	verheiratet	Landw.	Schlesien Teschchen Thalitz	1				
	7	Luise	Lamborn	1852	ev. luth.	verheiratet	Landw.	Schlesien Teschchen Thalitz	1				
	8												
	9												
	10												
	11												

1. In den Aufnahmebogen sind sämtliche Personen, welche im Hau (Zurechner), nach der Reihenfolge der Wohnpartien aufgenommen. Die W folgen in der Reihe der Wohnpartien aufeinander; ist eine Wohnung noch nicht vorhanden, so hat die Eintragung nach der Ordnung vom Erb; zum obersten Stadien zu erfolgen.

2. Die Eintragung der Personen, welche zu jeder Wohnpartei gebo Aufnahmebogen, hat auch dann zu geschehen, wenn sie zeitlich, z. B. auf Spital, im Gefängnisse u. dgl. abwesend sind. Söhne und Töchter der M aber müssen, in sofern sie noch nicht selbstständig sind, selbst dann aufgenommen wenn sie dauernd, z. B. in Studien, als Diakonen, auf der Wanderung, u. s. w. abwesend sind.

3. Gehört eine Partei zum activen Militäre (zum schweben Heere, Marine, zur Heere- oder Marine-Verwaltung), so sind nur ihre Angehörigen geschiedenen Ordnung, dann jene Dienstleute und Kriegerpartien, weld activen Militärdienste sehen, in den Aufnahmebogen einzutragen.

Dagegen müssen die mit Charakter quittierten, die Reserve- und Landwe ferner die im Absehbare mit oder ohne Pensionen künftigen Officiere, M und Partien, die pensionierten oder pensionierten Unterpartien, die sich zur k beurlaubte noch dienstfähige Mannschaft, die Mannschaften der Reserve mil endlich die außerhalb der Invalidenhäuser lebenden Patental- und die Reserve liden nebst ihren Angehörigen u. s. w., auch für ihre Partien in den Aufnahme getragene werden. Unter der Collectiv-Bezeichnung „Officiere“ sind auch die d Corps der Artillerie, Mergie und Truppen-Verwaltungsführer Angehörigen insb, A. Stelle eine Wohnung am 31. December 1869 unbenutzt gene in dies ausdrücklich anzugeben.

- Upustilo se od rozhodného okamžiku k 31.12
- Další sčítání lidu se tak uskutečnila v letech **1921, 1930, 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001** (většinou na začátku března nebo prosince)

***(Proč to nejsou roky končící nulou a chybí 1940?)***

- Ve 20. letech se předpokládalo, že **sčítání budou prováděna**, podle vzoru z anglosaských zemí, po **pěti letech**, ale **včas se od toho upustilo**

***(Proč asi?)***

# NEJVÝZNAMNĚJŠÍ ZMĚNY VE SČÍTÁNÍCH LIDU

## 1921

- Za politicky nejdůležitější se považovalo zjištění ***národnosti obyvatelstva***, a to na základě ***„mateřského jazyka“*** a nikoliv „obcovací řeči“, jak tomu bylo za Rakouska

***(Co myslíte, proč tato změna?)***

## 1930

- K novým znakům patřily: **minulé bydliště sčítaných**, pokud osoba nebyla sečtena v obci svého narození (***„rodáci“***), **místo přistěhování** do místa, kde byla osoba sčítána a ***plodnost žen***

## 1950

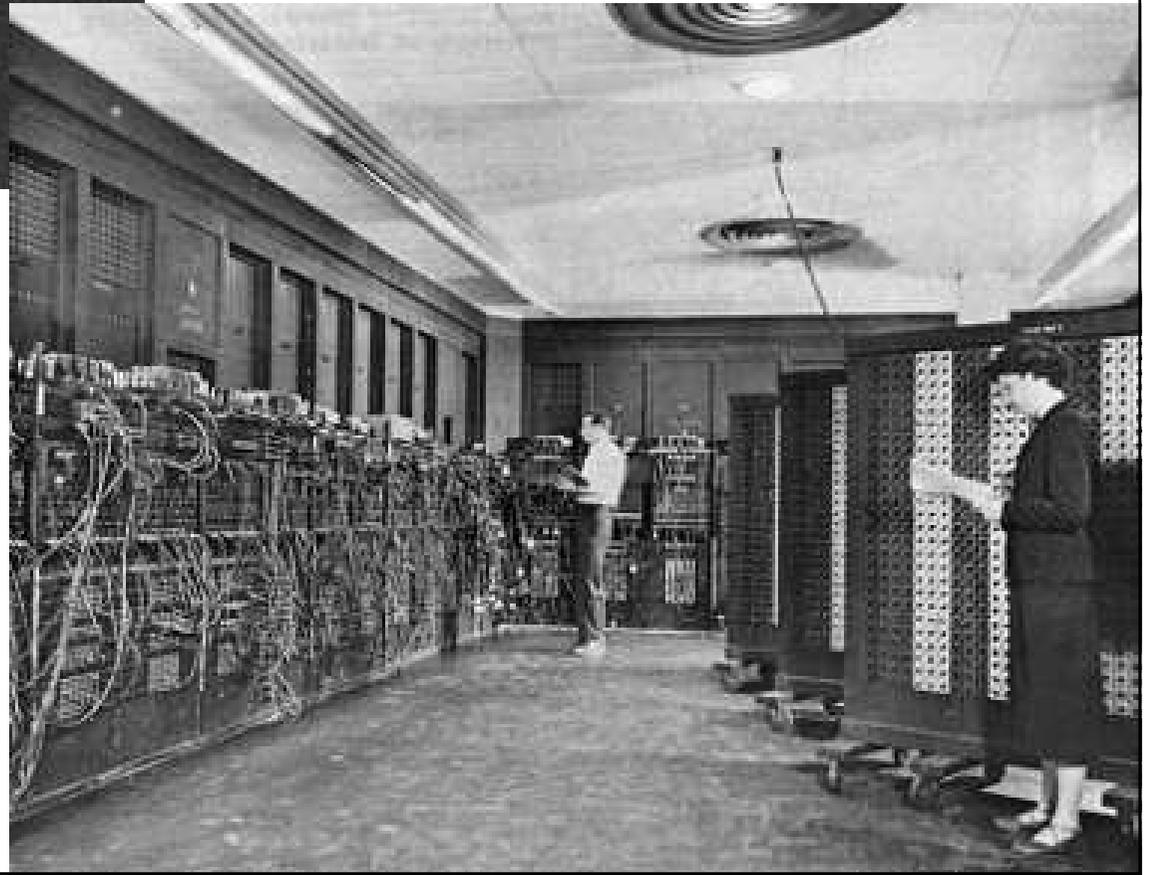
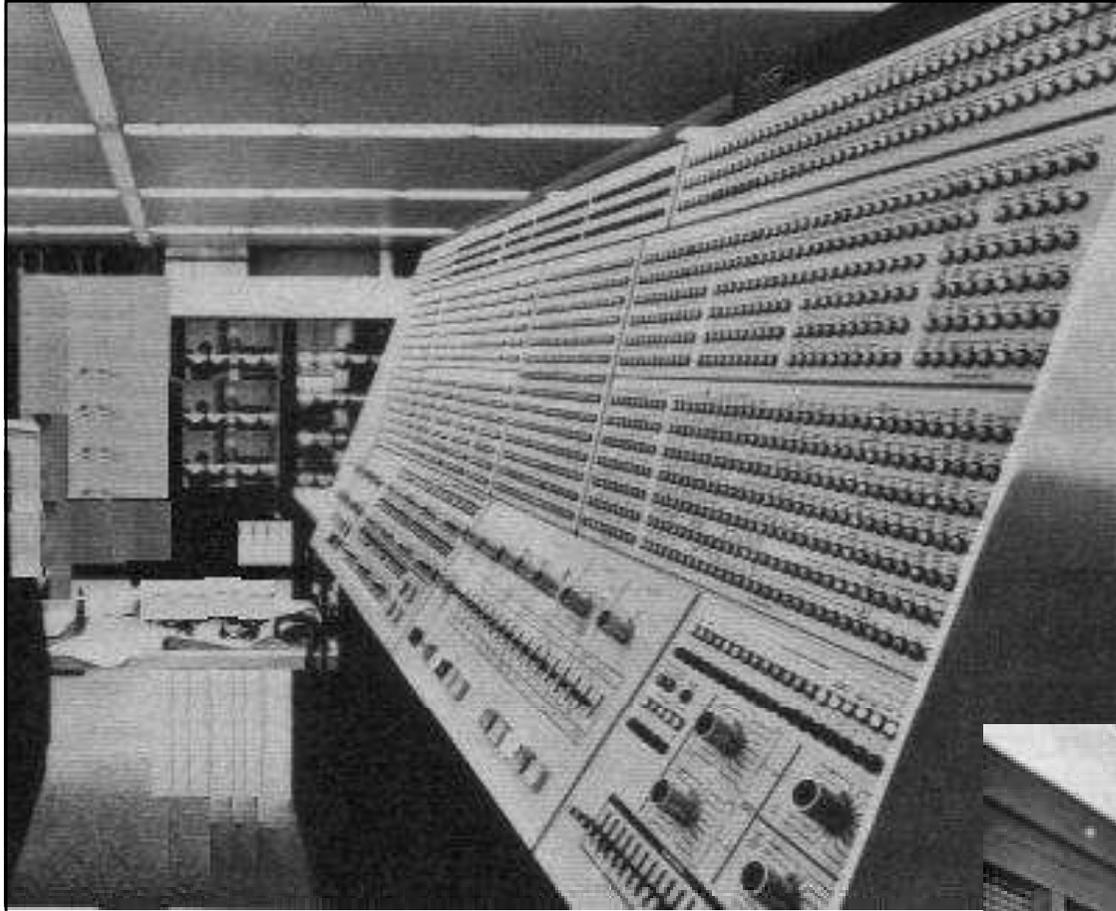
- Byl uskutečněn také **soupis zemědělských, průmyslových a živnostenských závodů** („národní sčítání 1950“)
- **Poslední sčítání** zpracované za tzv. **přítomné obyvatelstvo**
- Nadlouho poslední sčítání, kdy se zjišťovala ***příslušnost k církvi***
- **Nová definice *národnosti***: „příslušnost k národu s jehož kulturním a pracovním společenstvím je sčítaný vnitřně spjat a k němuž se hlásí“
- První oficiální název: „***sčítání lidu, domů a bytů***“, data o obyvatelstvu a objektech bydlení se však ještě nepodařilo vzájemně propojit

## 1961

- Poprvé provedeno za **bydlící obyvatelstvo** a podle koncepce tzv. **cenzových domácností** (možnost zjištění **struktury domácností a rodin** – důležité!)
- Poprvé se zjišťovaly údaje o **dojížděci do zaměstnání (velmi důležitý krok nejen pro dopravní obslužnost!!)** mezi okresy i do větších měst
- Získaná data za bydlící obyvatelstvo umožnila následně založit a vést **roční bilance obyvatelstva** podle řady kritérií

## 1970

- Poprvé bylo ke zpracování výsledků využito **velkokapacitního sálového počítače CDC 3300**
- Poprvé byly výsledky zpracovány za tzv. ***základní sídelní jednotky - zsj*** („lokality“ na venkově a „urbanistické obvody“ ve vybraných městech)
- Nové zjišťovací znaky: **rómské obyvatelstvo, rodné číslo, státní příslušnost**, v rámci dojížděky do zaměstnání a škol její **doba, vzdálenost, frekvence a použitý dopravní prostředek; vybavení domácností** některými předměty dlouhodobého užívání





## 1980

- Za základě výsledků byl založen „**centrální registr obyvatelstva**“ (samostatný registrační lístek, předáno správám SNB, dnes již prakticky nefunkční)
- Prohloubení dat o plodnosti žen, třídění zsj podle typů a velikostí – jinak **žádné významnější změny**
- Zpracování výsledků proběhlo na sálovém počítači Cyber 180
- Údaje ve formě číselných kódů byly převedeny na **magnetické pásky** (výsledky tištěné i na „mikrofiších“)

## **1991**

- Poslední československé sčítání lidu
- Znovu zařazena otázka na **mateřský jazyk a trvalé bydliště** v době narození sčítané osoby
- Znovu zařazena otázka na **náboženské vyznání**
- Zjišťovaly se **navíc** tzv. **objekty individuální rekreace** (chaty a chalupy a tzv. „vyčleněné“ chalupy z domovního fondu) – velmi **významné pro cestovní ruch!!**  
(bohužel naposledy...)

- Změnil se způsob zjišťování **ekonomické aktivity a společenských skupin**
- Velmi výrazná změna se týkala **klasifikace národností**  
*(Co to tehdy v reálu znamenalo?)*
- Výsledky zpracovány ve výpočetním středisku FSÚ opět na počítači Cyber 180; poprvé **plně databázovány v elektronické podobě**



## **2001**

- Sčítání proběhlo v souladu s **metodickými doporučeními OSN a Eurostatu**
- Tři formuláře: ***sčítací list osob, bytový list a domovní list***
- Nové otázky: **druhé nebo další zaměstnání, vybavení domácností počítačem**
- Vypuštěné otázky: vybavenost domácností mrazničkou, automatickou pračkou a televizorem

- v rámci cestovního ruchu se sledovaly **pouze neobydlené byty sloužící k rekreaci**
- Data pořízena **poprvé optickým čtením** a zpracována v databázi Oracle

***(Jakou „formou“ u nás dlouhodobě sčítání probíhá? Kdo předává a vybírá sčítací formuláře?)***

***Pamatujete si – asi z vyprávění, zpráv.. - jaké byly při posledních sčítáních problémy a s čím?)***

## **2011**

- **26.2 – 6.3.:** spuštění bezplatného infocentra, roznáška letáků, domluvení termínů
- **7.3. – 25.3.:** sčítací komisaři začínají roznášet formuláře – ***list sčítací osoby*** + pro majitele a uživatele bytu ***bytový list*** + pro majitele a správce domů ***domovní list***
- **25.3. – 26.3.:** půlnoc z 25. na 26.3. je ***rozhodným okamžikem sčítání***, informace se do formulářů vyplňují podle toho, co platí v tuhle chvíli (např. pokud se dítě narodí hodinu po půlnoci, tak se nezapočte k danému sčítání)

- **26.3. – 14.4.: odevzdávání vyplněných formulářů**
  - Osobní odevzdání sčítacímu komisaři
  - *On-line vyplnění na internetu* (novinka)
  - Zdarma poštou v obálce s předtištěnou adresou
- I při on-line vyplňování na internetu bylo třeba převzít **papírový formulář s unikátními kódy**
- Podle průzkumů asi **1/3 lidí** oprávněných se sčítat **vyplnila dotazník přes internet**

- Sčítací list osob vyplňovali **všichni lidé přítomní v „rozhodný okamžik sčítání“** na území České republiky bez ohledu na to, zda bydleli v bytě, ubytovacím zařízení nebo jiném objektu
- Formulář se **vyplňoval i za osoby dočasně nepřítomné**, pokud v bytě či jiném zařízení fakticky bydlely a byly členy domácnosti
- **Za nezletilou (nezpůsobilou) osobu poskytl údaje její zákonný zástupce**

## Novinky ve sčítání 2011

- **Přibylo:** on-line vyplnění, **registrované partnerství, lidé bez domovů, vybavenost domu či bytu internetem** (nikoliv počet připojených počítačů)..
- **Nezjišťuje se:** **vybavenost domácností** (lednička, televizor, automobil, chata..), **příjmy a výdaje domácností..**
- **Pokuta** až 10 tis. při bojkotu

***Kolik si myslíte, že celá ta akce stála?***



# DALŠÍ ZDROJE DAT O OBYVATELSTVU V ČR

Jedná se většinou o data demografické povahy:

- 1) *Evidence přirozeného pohybu*** (narození, úmrtí, ale i sňatky, rozvody a potraty – evidují matriky, soudy a zdravotnická zařízení – data následně zasílány ČSÚ)
- 2) *Evidence stěhování*** (vnitrostátní/vnitřní a zahraniční/vnější migrace; nejednotná a často se měnící metodika → obtížnost srovnání)

***(Jaký migrační pohyb se u nás dnes prakticky nedá podchytit?)***

3) **Populační registr** (průběžná registrace obyvatel pod rodným číslem – vybrané záznamy z evidence přirozeného pohybu a stěhování)

4) **Zvláštní šetření** (většinou „výběrová“ šetření a mikrocensy)

**(Co to jsou výběrová šetření a mikrocensy?)**

Předností **výběrových statistických šetření** (mikrocensů) je jejich **pohotovost a hospodárnost**

Provádějí se jako:

- **doplněk sčítání lidu nebo evidence demografických událostí** a jsou při nich sledovány jevy, které není účelné sledovat u všech obyvatel
- **náhrada základní dokumentace především formou mikrocensu**, kdy rozsah zjišťovaných znaků může být větší a levnější než u sčítání lidu
- **doplněk speciální evidence**, např. výběrová statistika ukončených případů pracovní neschopnosti
- **jednorázová šetření**, např. šetření populačního klimatu

U nás nejčastěji: výběrová šetření zdravotního stavu a životního stylu, příjmů jedinců či domácností..., nejznámější a největší jsou:

- **Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS – zaměstnanost, nezaměstnanost, věk, vzdělání, ekonomické postavení...), od roku 1992**
- **Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností (SILC), od roku 2005**

## **Data o obyvatelstvu ČR: zdroj**

- [https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo\\_lide](https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide)
- <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-3-ctvrtlet-2018>
- <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-rn2to6gtkz>
- **Časopis Demografie (ČR, ale i Evropa a svět..)**

# **Struktura obyvateľstva**

# STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE POHLAVÍ A VĚKU

***Pohlaví obyvatelstva*** je jednou z charakteristik, která může přispět k typologii populace

- Poměr pohlaví je **výsledkem několika spolupůsobících fenoménů**:
  - 1) Poměr pohlaví **živě narozených dětí** (***jak je tomu v ČR?***)
  - 2) Pohlavně **diferencovaná úmrtnost** (mužská nadúmrtnost) (***ve kterém věku asi začíná a proč?***)
  - 3) **Zevní faktory** jako druh migrace, dramatické události (války)..

- Poměr pohlaví se vyjadřuje buď jako **podíl mužů a žen v populaci** (%) nebo jako počet mužů na 1000 žen (*maskulinita*) či obráceně (*feminita*)
- **Podíl žen** byl v českých zemích vždy „o něco“ **vyšší** než podíl mužů a pohyboval se mezi 51-54 % (v roce 2017: 51 %)

# Věkové složení obyvatelstva

- Je důležitou **biologickou charakteristikou populace**
- Věková struktura je podrobně prezentována podle **jednotek věku** nebo **kalendářních let** narození nebo agregovaně podle různých charakteristických **věkových skupin** (nejčastěji pětileté věkové skupiny)
- Nejčastěji používaným způsobem interpretace věkové struktury obyvatelstva je tzv. **věková pyramida**
- Vedle věkové struktury umožňuje současně graficky znázornit i strukturu obyvatelstva podle pohlaví
- Její podstatou jsou dva spojené grafy, resp. dvojitý **histogram početnosti mužů a žen**

- V **levé části** grafu jsou **údaje pro muže**, v pravé části pro ženy
- Na **vodorovnou osu** se nanáší **počet obyvatel**, na **svislou osu** jednoleté či pětileté **věkové kategorie**
- V grafickém znázornění věkové pyramidy se zobrazují **veškeré nepravidelnosti způsobené jakýmikoliv událostmi v historii dané populace** (války, epidemie, hospodářské krize, období konjunktury, apod.)

## 2. DV

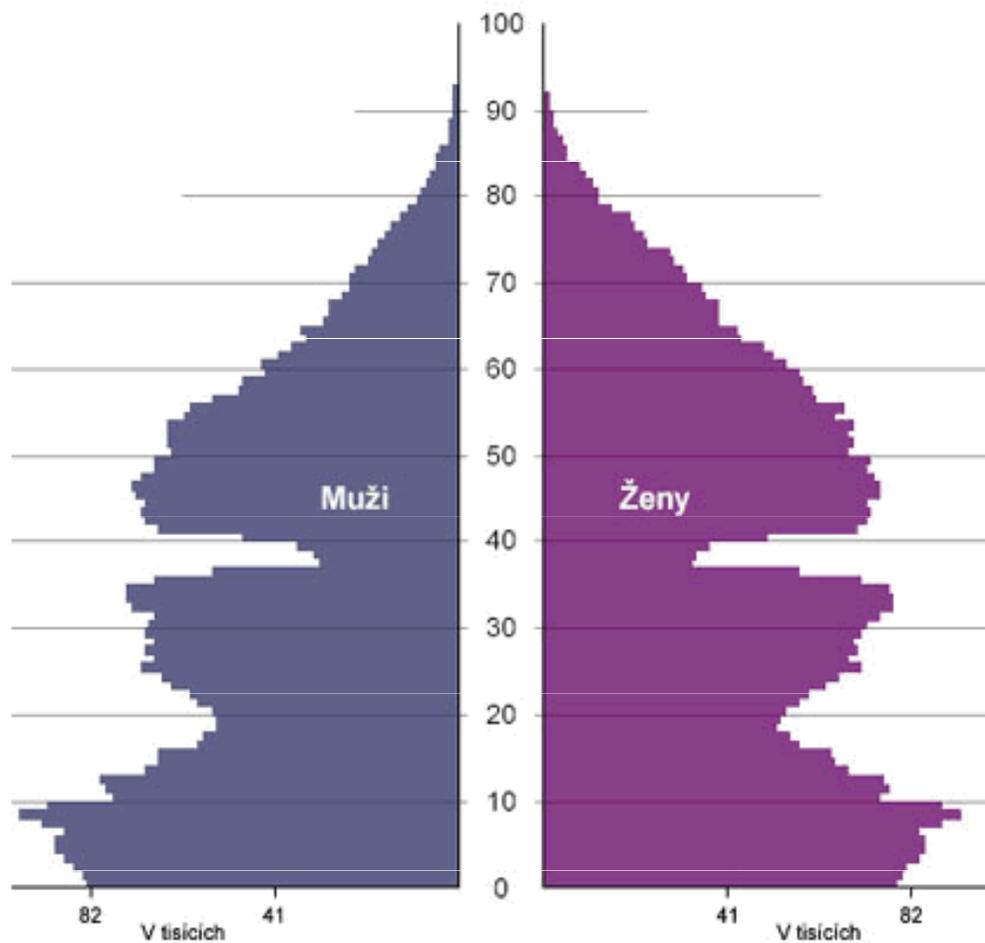
## SO podle věku

1955

2006

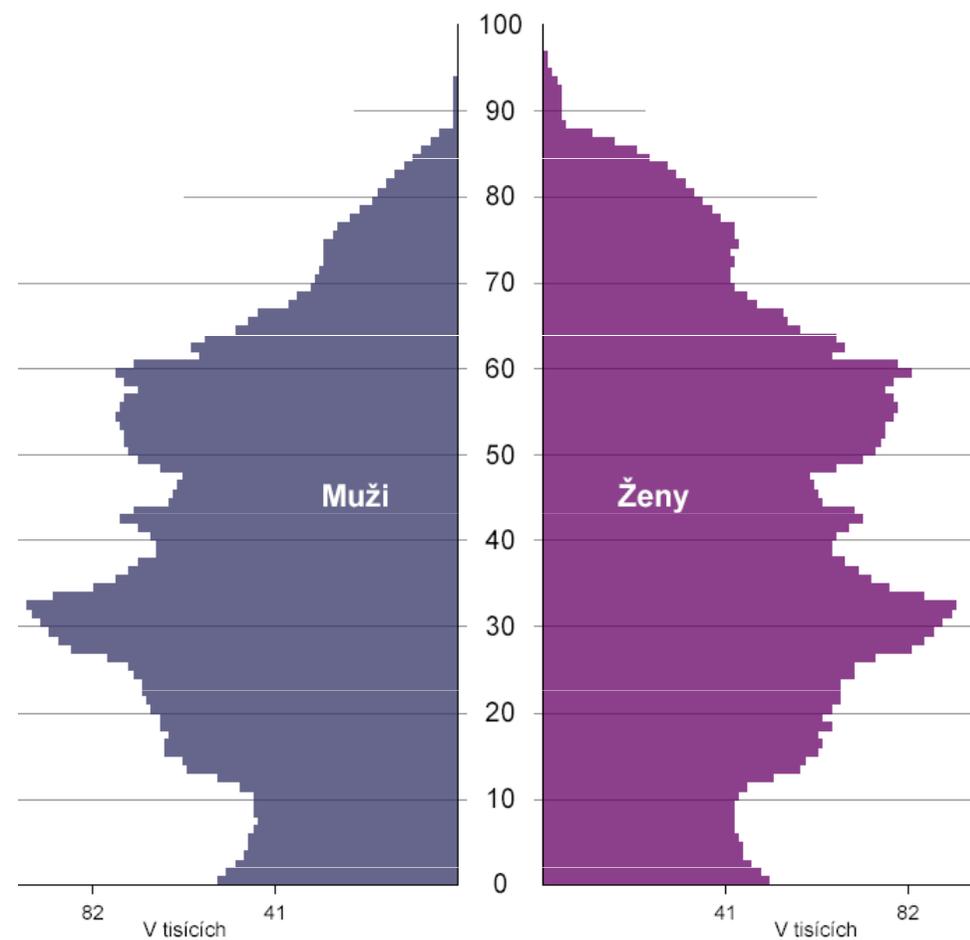
Věková skladba obyvatelstva: 1955

Česká republika

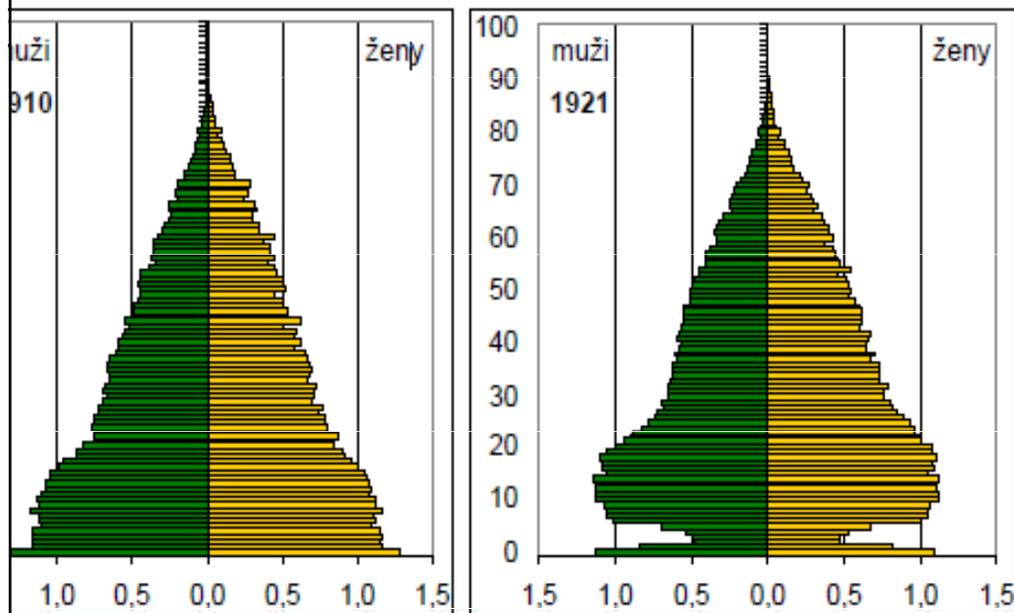


Věková skladba obyvatelstva: 2006

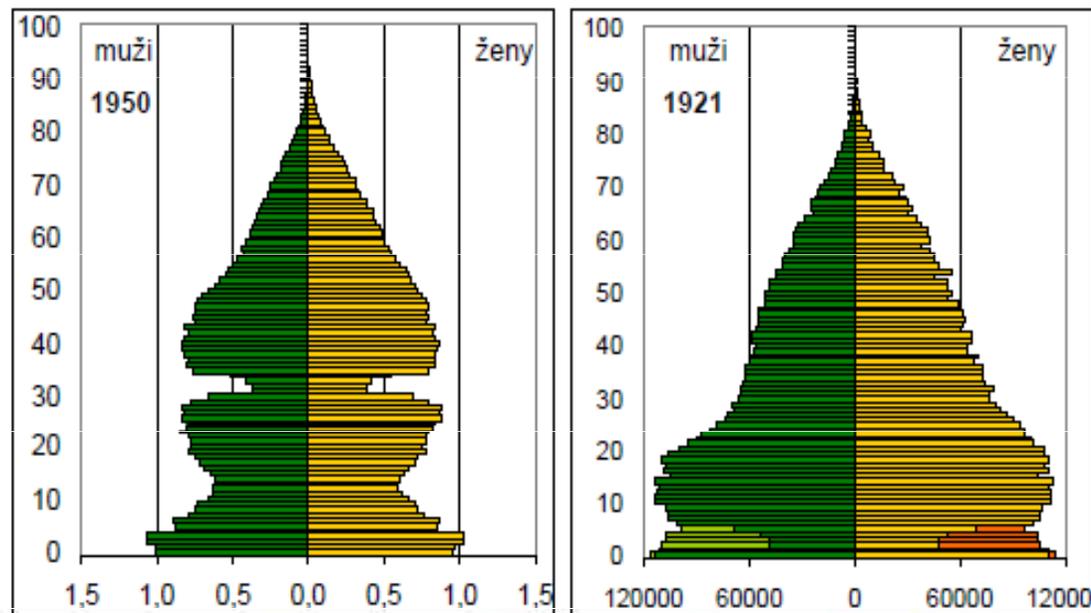
Česká republika



6. Veková struktura z dat sčítání 1910, 1921, 1930



7. Veková struktura 1921 a nemožnosti v období 1910-1921



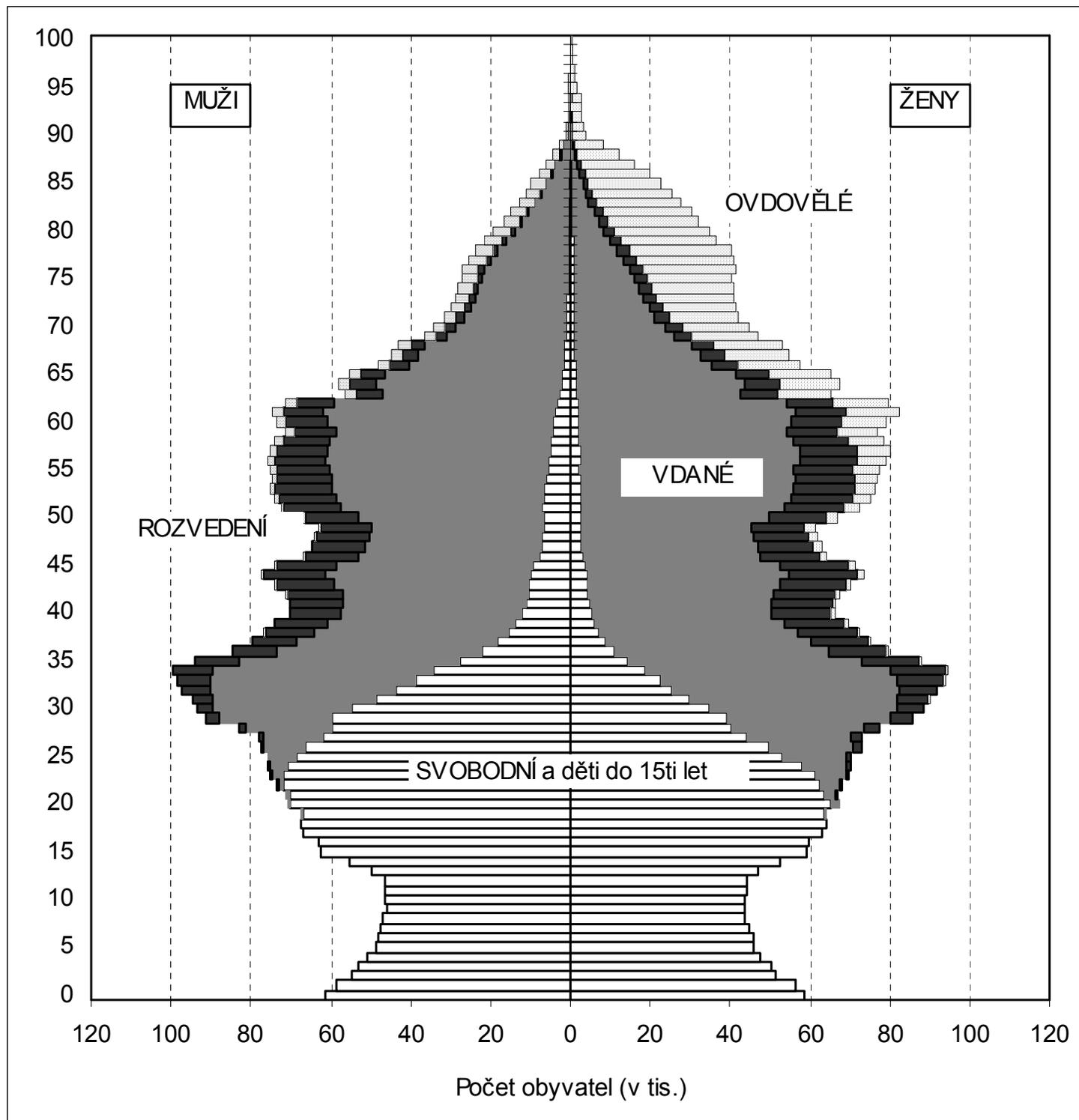
8. Sčítání lidu v letech 1910, 1921, 1950, POPIN Czech republic

Zdroj (graf 7): Kochanovskov: Odhad ztrát na populaci v českých krajích v letech 1900-1950, 1980

KOCHANOVSKÝ, I. 1960. *Odhad ztrát na populaci v českých krajích 1900-1960*. Demografie. 1960, 2. 108-123 s.  
 KOCHANOVSKÝ, I. 1995. *Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století*. Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje. 6. roč. 37, 9-21s.  
 ČSÚ. *Číslo obyvatelstva v zemi Koruny české 1914-1918*. 2005. Praha: Český statistický úřad. 2005. 324 s. ISBN 80-250-1036-8  
 WWW: <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/p/4016-05>

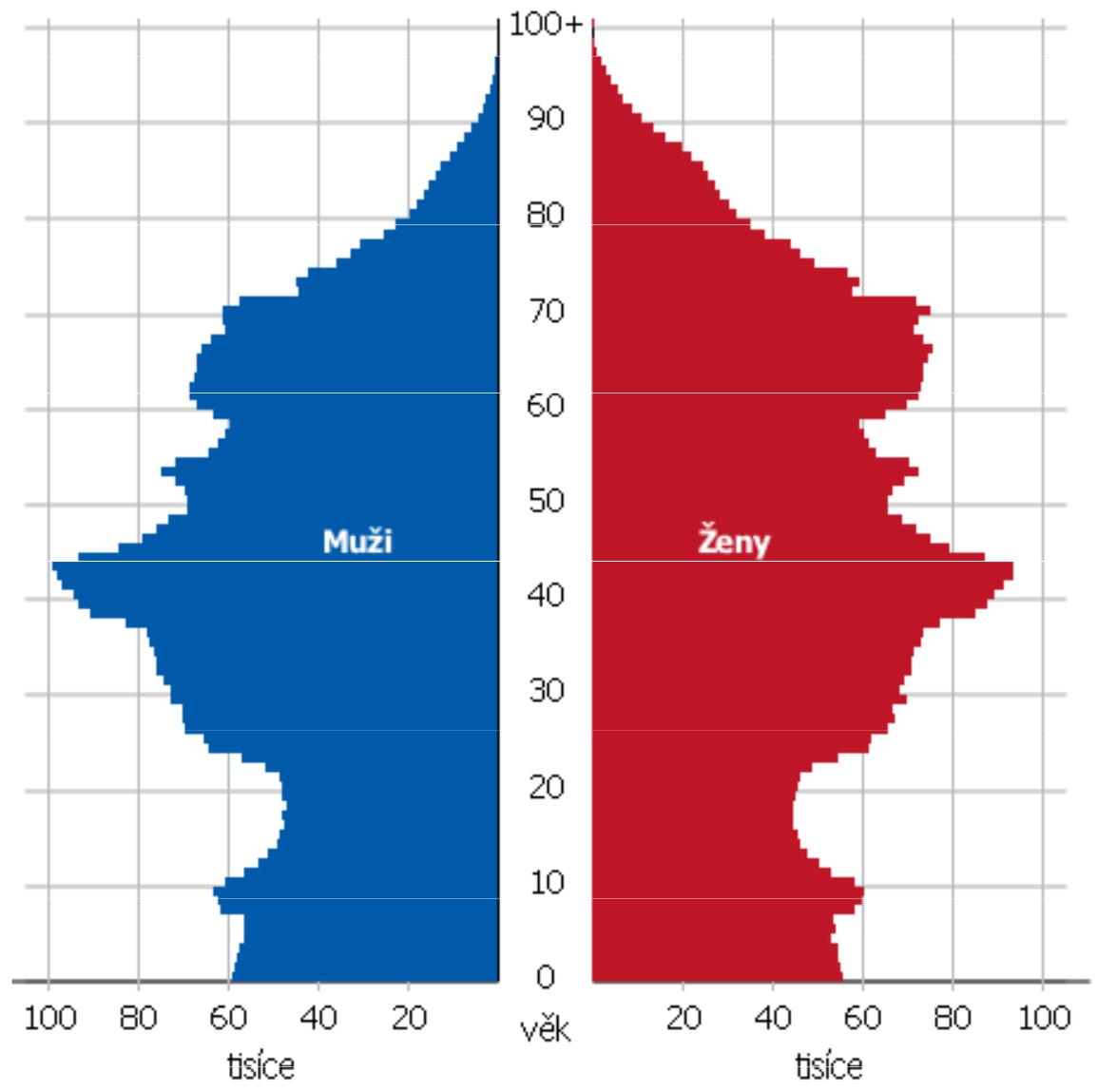
Sčítání lidu v Republice československé ze dne 15. února 1921, 1924. Praha: Státní úřad statistický: Bursík & Kohout, 1924. Díl I., 129 s.  
 Sčítání lidu v republice československé k 1.12.1930. Státní úřad statistický, Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1934. sešit 7  
 Sčítání lidu v Republice československé ke dni 1. března 1950, 1958. Praha: Státní úřad statistický, 1958, Díl II., 114 s.  
 Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in Österreich. 1917.  
 Wien: Kaiserlich-Königliche Hof- und Staatsdruckerei. 1917. 51s.

2008



# Věková struktura k 31. 12. 2017

## Česká republika



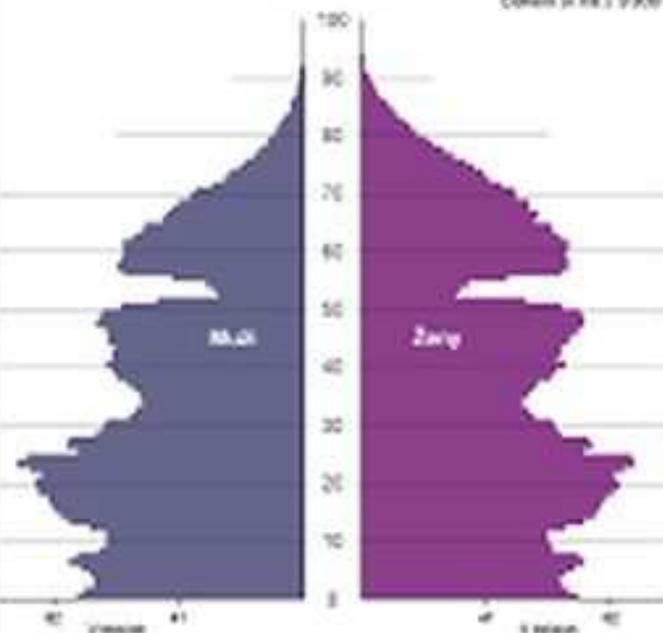
## Specifické vlivy projevující se ve věkové struktuře České republiky:

- obecně **výrazná převaha žen ve vyšších věkových kategoriích**, zhruba od padesátého roku života (typické pro většinu zemí ekonomicky vyspělého světa)
- **snížení počtu narozených v období 1. světové války** (1914 – 1918; stále ještě patrný zářez ve věkové pyramidě),
- **snížení počtu narozených v době světové hospodářské krize** (1930 – 1935)
- **vzestup míry porodnosti** již od počátku čtyřicátých let v době nacistické okupace, a **zejména po 2. světové válce**
- **pokles porodnosti na přelomu padesátých a šedesátých let** – legalizace interrupcí,
- **krátké mírné oživení v polovině šedesátých let** - pronatalitní opatření,
- **pokles porodnosti na konci šedesátých let** - společensko-ekonomická krize
- **prudký nárůst úrovně porodnosti v první polovině sedmdesátých let** - pronatalitní opatření (kohorty 1974 a 1975 jsou početně nejsilnější v celé české populaci),
- **hluboký pokles porodnosti od poloviny devadesátých let** - reakce na změněnou politickou a sociálně-ekonomickou situaci v zemi po roce 1989,
- **mírný nárůst porodnosti po roce 2000** - silné ročníky (ženy) z poloviny sedmdesátých let se dostávají do věku, kdy začínají rodit děti - rozšiřuje se základna pyramidy,
- **prudší pokles porodnosti od roku 2010** – konec současné populační vlny, dále kolísání porodnosti v malých hodnotách +-

Věková skladba obyvatelstva: 1970

Česká republika

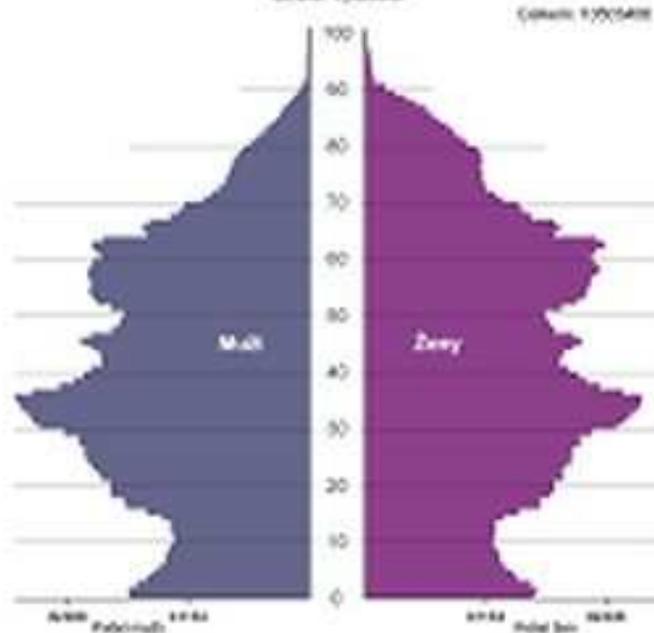
Číslo: 10119970



Věková skladba obyvatelstva: 2010

Česká republika

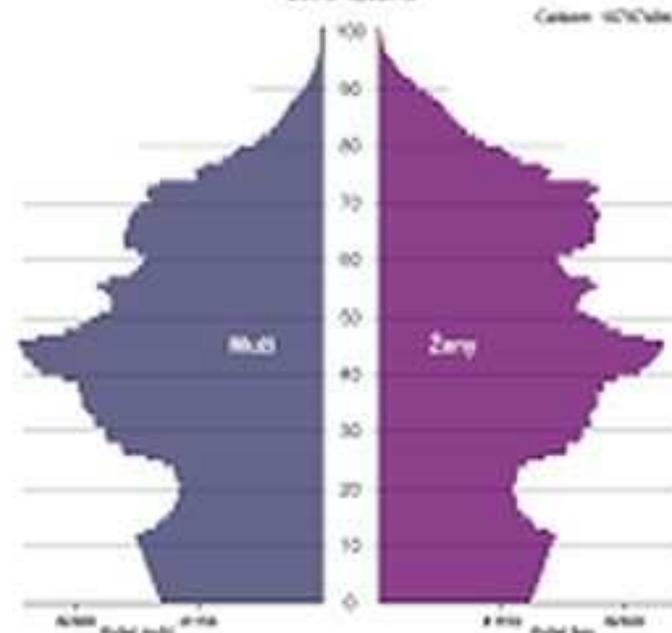
Číslo: 1005498



Věková skladba obyvatelstva: 2020

Česká republika

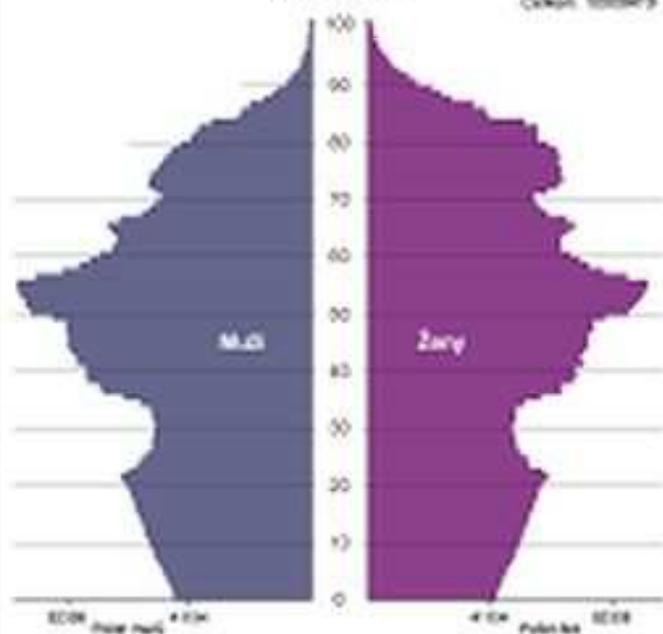
Číslo: 1001246



Věková skladba obyvatelstva: 2030

Česká republika

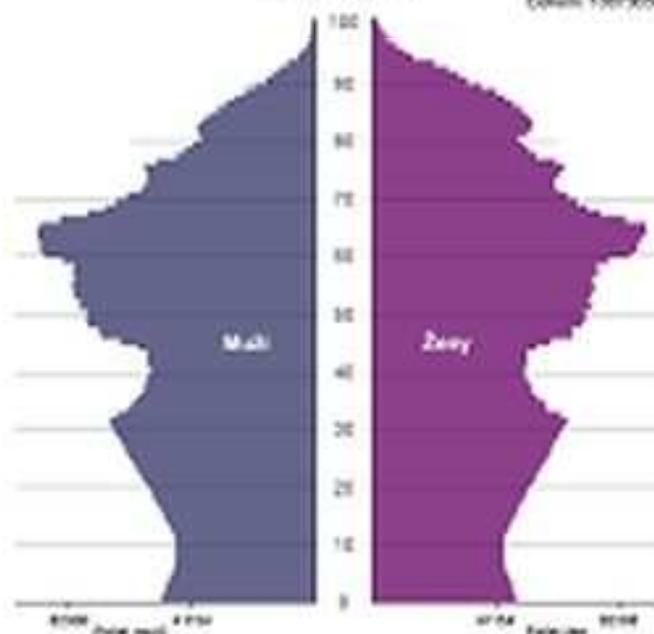
Číslo: 1000479



Věková skladba obyvatelstva: 2040

Česká republika

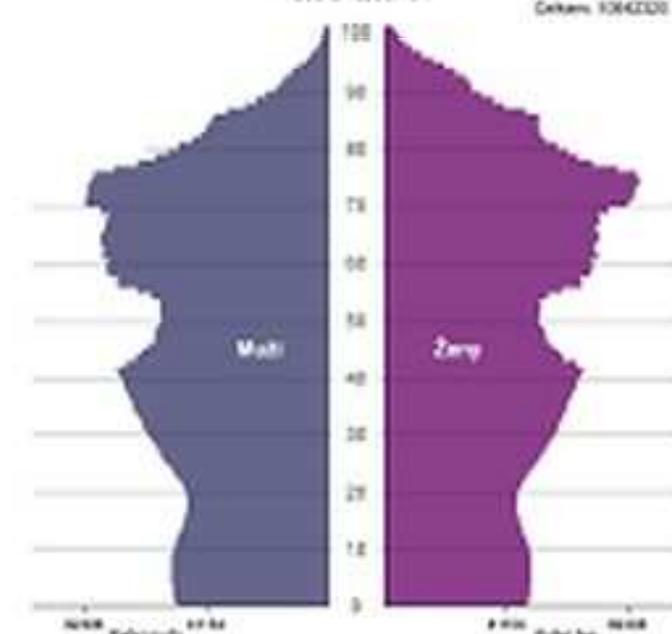
Číslo: 1000000



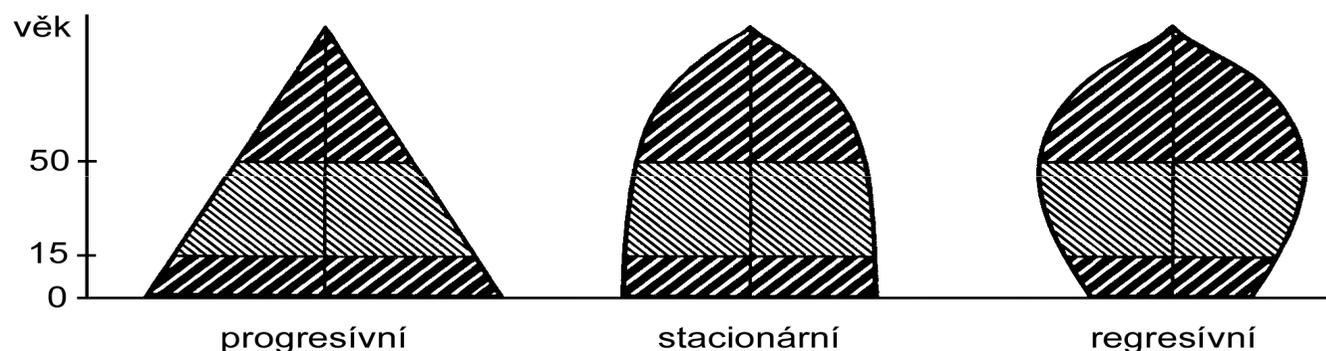
Věková skladba obyvatelstva: 2050

Česká republika

Číslo: 1004220



- Jednou z dříve užívaných typologií obyvatelstva, jejíž základy jsou přeneseně využívány dodnes je **klasifikace švédského demografa G. Sundbärga (1900)**, jenž vyslovil zákonitost, vztahující se k věkové struktuře
- Sundbärg rozdělil obyvatelstvo podle věku na **tři základní skupiny – dětskou (0-14 let), reprodukční (15-49) a postreprodukční (50 a více)**, jejichž základ je určen tzv. **reprodukčním (rodivým) věkem žen (15–49 let)**



## ***Neplést reprodukční a produktivní věk!!***

Podle zastoupené dětské a postreprodukční složky je možné určit **tři populační typy**:

- 1) Progresivní typ** (s výraznou převahou dětské složky nad reprodukční – modelově 400:500:100)
- 2) Stacionární typ** (dětská a postreprodukční složka jsou téměř vyrovnány – 265:505:230)
- 3) Regresivní typ** (postreprodukční složka převažuje nad dětskou – 200:500:300)

***(Který typ je dnes typický pro ČR?)***

## Základní věkové složení obyvatelstva

- Tím se rozumí třídění podle **tří velkých věkových skupin**, které jsou mezinárodně srovnatelné:

**0-14 let, 15-64, 65 a více let**

- Toto členění se primárně **neváže na reprodukční věk** a základní typy obyvatelstva, je **spojeno s ekonomickou aktivitou**, resp. neaktivitou

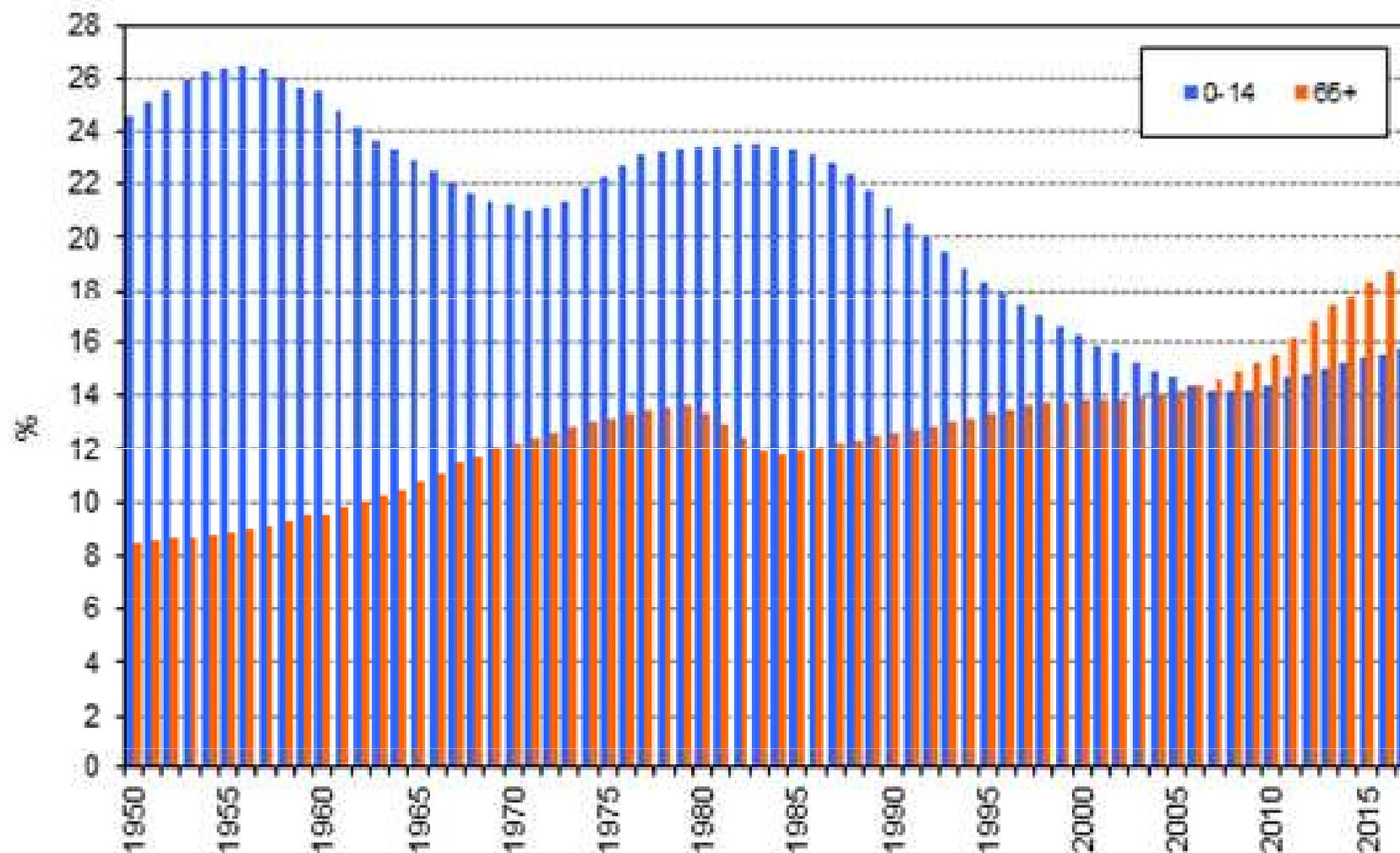
- ***Index stáří***

$$I_S = \frac{P_{65+}}{P_{0-14}} * 100$$

- ***Index ekonomického zatížení***

$$I_{EZ} = \frac{O_{0-14} + O_{65+}}{O_{15-64}} * 100$$

Podíl obyvatel ve věkové skupině 0-14 a 65 a více let  
v letech 1950-2017 (k 31.12.)



## Odhad dětské a poproduktivní složky obyvatelstva ČR mezi lety 2009-2065 (v %)



## **Rok 1990**

- děti do 15 let: 21,0 %, 65+ : 12,6 %

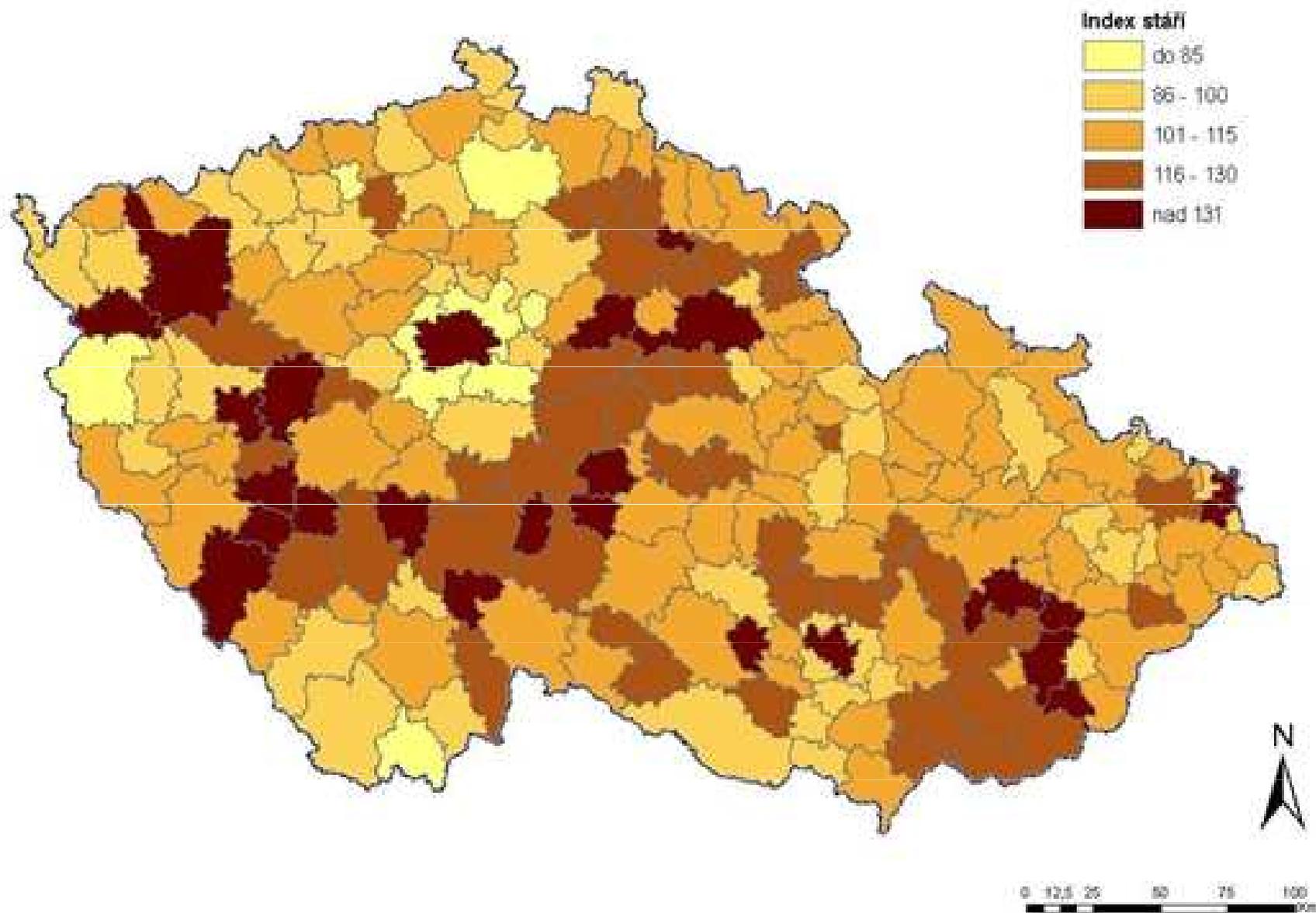
## **Rok 2017**

- děti do 15 let: 15,7 %, 65 + : 19,2 %

—→ **rokem 2006 byl zahájen trend převahy starší populace nad dětmi** a tento se bude nadále **zrychlovat**, jak budou hranici 65 let překračovat početně silnější generace narozené v době 2. světové války a zvláště v prvních letech po ní

- **Index stáří 2017: 122,2 %**

Graf 6: Index stáří ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností k 26. 3. 2011



# Index stáří

podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011

## Index stáří v krajích



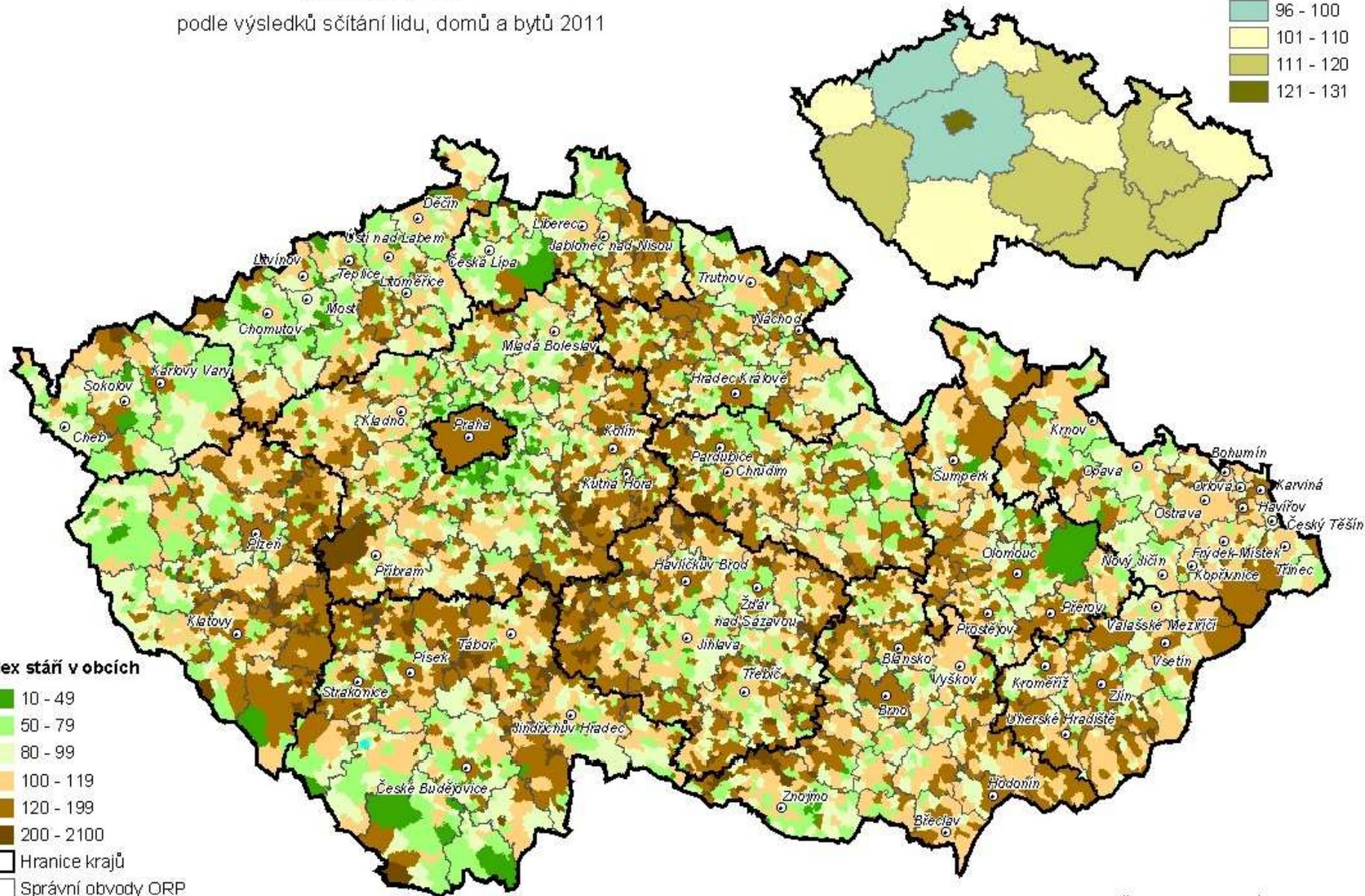
## Index stáří v obcích



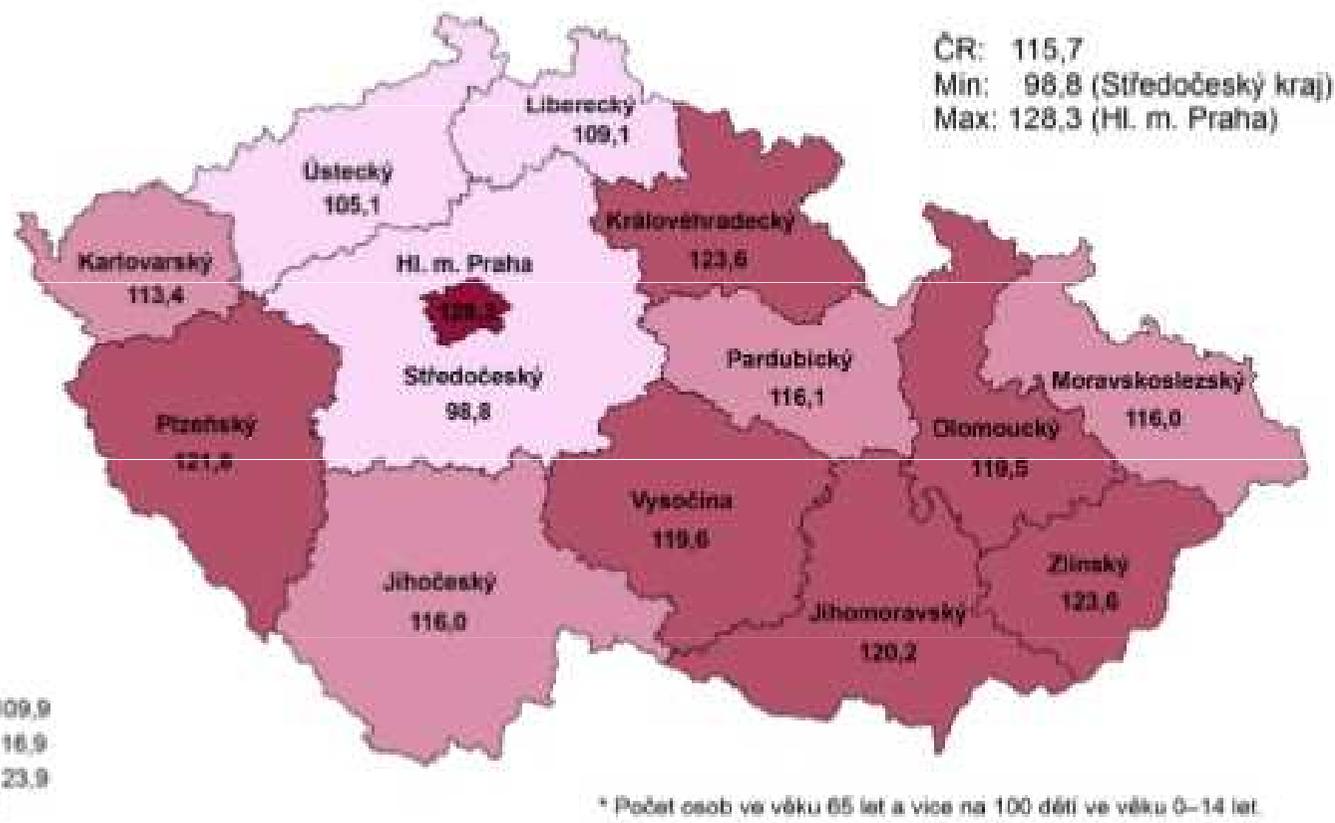
— Hranice krajů  
□ Správní obvody ORP

Index stáří vyjadřuje počet obyvatel starších 64 let na 100 obyvatel mladších 15 let.

⊙ Města s 20 000 a více obyvateli



# Index stáří 2014



**Populační projekce ČSÚ** z roku 2004 (střední varianta):

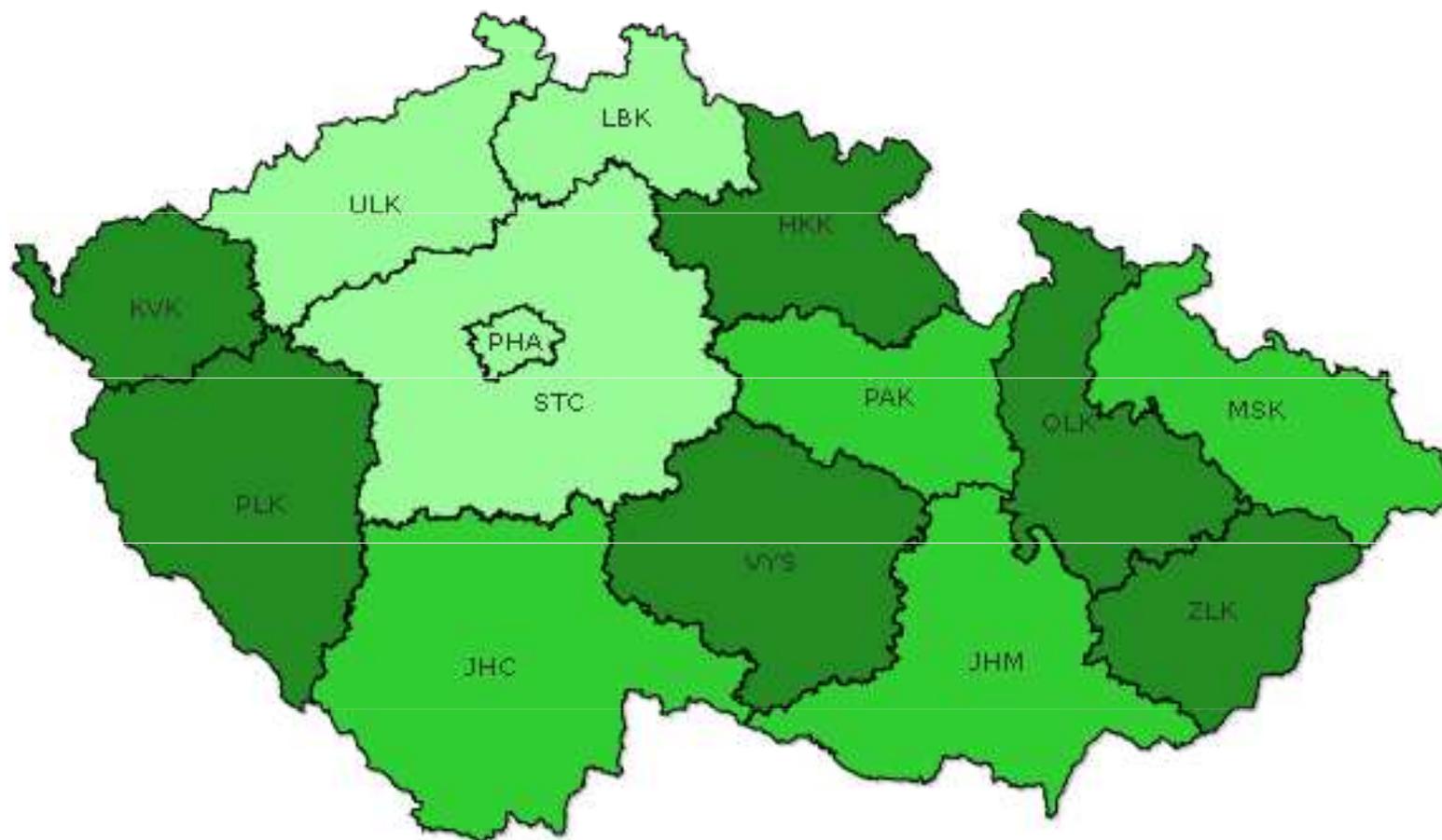
- Po zvýšení úhrnné plodnosti až na 1,6 dítěte (*tak vysoká hodnota reálně nenastala*) na jednu ženu a ročním kladným saldu migrace 25 tis. a více osob **začne opětovný úbytek obyvatelstva**
- Počet **narozených poklesne opět pod 90 tis.** při stále rostoucím počtu seniorů (*zatím se nepotvrdilo*)
- Rok 2020: 20 % osob ve věku 65+, **2050: 30 %**

- **Průměrný věk** obyvatel ČR v roce 2017: **42,2 roku** (muži: 40,7; ženy: 43,9) a tento neustále roste

***(Průměrný věk vs. věkový medián a modální věk?)***

- **Aktuálně má nejvyšší průměrný věk Královehradecký a Zlínský kraj (42,9)!** Praha je až na 11. místě (41,9) a již několik let stagnuje...***jak to?***
- **Věkový medián 2017: 41,5 roku (nižší než průměrný věk)**

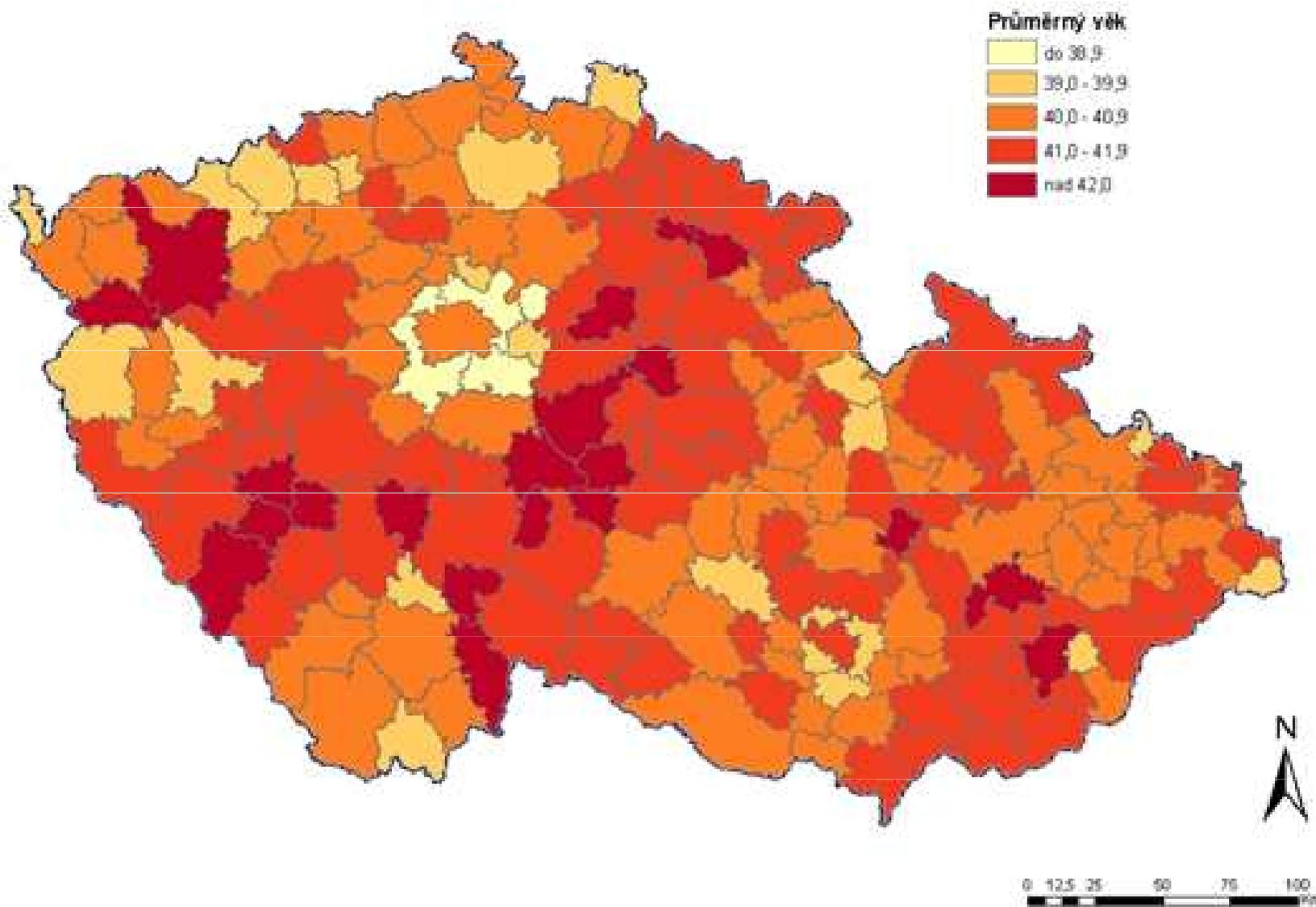
## Průměrný věk obyvatel podle krajů k 31. 12. 2017



### Průměrný věk obyvatel v letech:

■ méně než 42,0   ■ 42,0 - 42,5   ■ více než 42,5

Graf 7: Průměrný věk ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností k 26. 3. 2011



- Mezi roky 1990-2017 **vzrostla naděje dožití**:
    - 1) mužů při narození o 8,4 roku na 76,0 let;**
    - 2) žen při narození o 6,4 roku na 81,8 let**  
(v posledních dvou letech stagnuje, předtím od 70. let dlouhodobý růst)
- **rozdíl mezi pohlavími se snižuje!**

***(Jak si stojíme ve srovnání s vyspělým světem?)***

# Struktura obyvatelstva podle národnosti

Historické diferenciační vlivy:

- 1) **Přirozená reprodukce obyvatelstva**  
(průmyslová revoluce, sílí německá menšina)
- 2) **Vystěhovalectví** (postihovalo více průmyslové oblasti s většinovým německým obyvatelstvem)
- 3) **Definice národnosti** odvozovaná za Rakouska-Uherska z tzv. „obcovací řeči“

## **Data pouze ze sčítání lidu!!**

- V roce 1930: česká národnost 7,30 mil.  
německá 3,15 mil.  
polská 93 tis.  
slovenská 44 tis.  
ukrajinská a ruská 23 tis.  
.....

- Specifikum: „**československá**“ národnost u sčítání 1921 a 1930
- Vlastní deklarace národnosti v roce 1991, objevila se „**moravská**“ národnost (1,4 mil. osob, 13,2 % populace) a slezská národnost (44 tis.)
- Sčítání 2001: česká národnost 90,4 %  
moravská 3,7 %  
slovenská 1,9 %  
polská 0,5 %  
německá 0,4 %, ukrajinská,  
vietnamská 0,2 %
- **Z hlediska národnosti je ČR velmi jednotná**
- **Rómové** v roce 1989: 145 tis.  
1991: 32 tis.  
2001: 11 tis. (realita kolem 250 tis.)

## Sčítání 2011

- Česká národnost (64,3 %, tj. 6,7 mil.)
- Moravská (5,0 %, tj. 522 tis.)
- Slovenská (1,4 %, tj. 147 tis.)
- Romská (5 tis. obyvatel...)
  
- **Stále více lidí se k národnosti nevyjadřuje**, v roce 2011 to bylo **2,6 mil. osob** (v roce 2001 jen 173 tis.)

## Struktura obyvatelstva podle vzdělání

- **Zestátnění a zesvětštění škol** za Josefa II – významný počin
- V roce **1860 chodí do národní školy už 97 % dětí** školou povinných (rozdíly mezi pohlavími malé)
- V ČR, která má dnes, podobně jako jiné společensky vyspělé země **téměř plnou gramotnost**, se pro hodnocení struktury obyvatelstva podle vzdělání využívá vhodnějšího kritéria, a to **nejvyššího dosaženého stupně vzdělání**.

## Rozlišují se kategorie:

- ***základní vzdělání a bez vzdělání*** (či nedokončené základní vzdělání)
- ***střední vzdělání bez maturity***
- ***střední vzdělání s maturitou a vyšší odborné vzdělání (VOŠ)***
- ***vysokoškolské vzdělání***

## Vzdělanost obyvatelstva staršího 15 let v ČR v letech 1950-2018 podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání

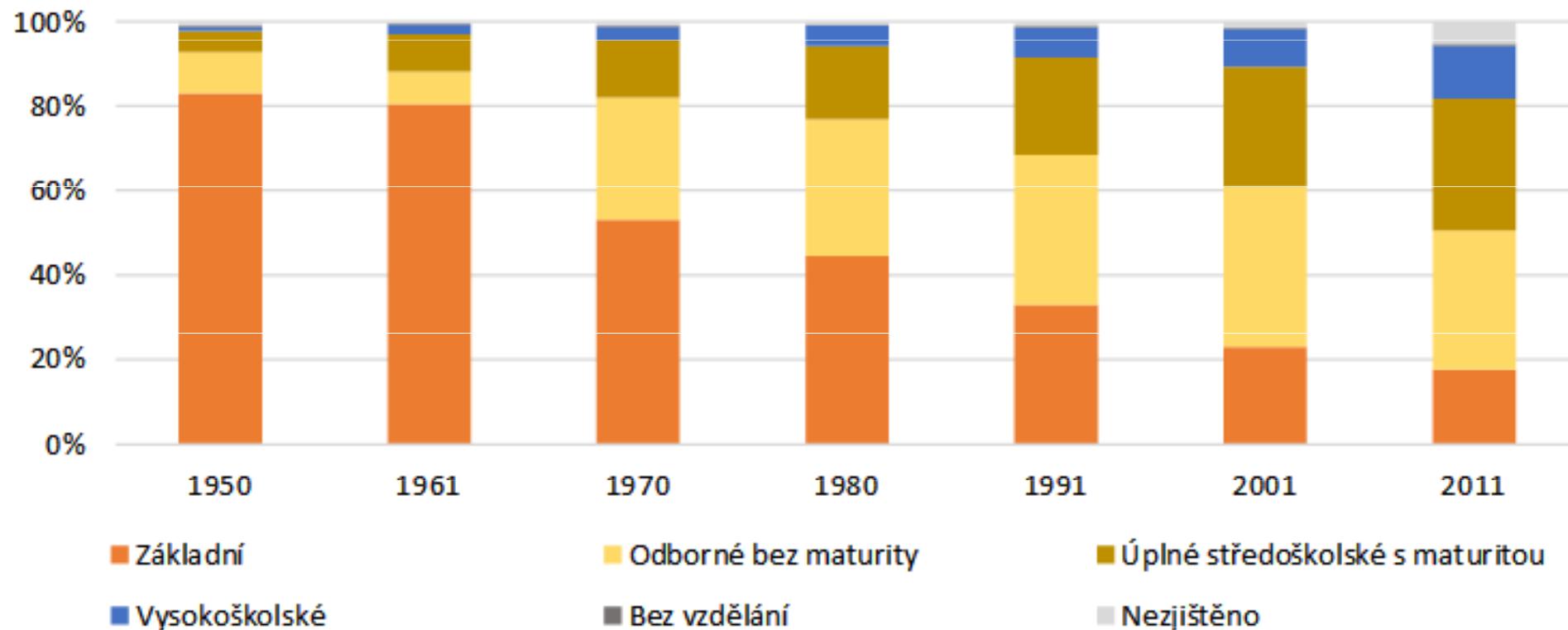
	1950 (%)	1991 (%)	2001 (%)	2011 (%)	2018** (%)
nejvyšší dosažené vzdělání základní a bez vzdělání (vč. neukončeného a nezjištěného)	84,2	34,5	24,7	*18,0	13,4
střední odborné (bez maturity)	9,8	35,4	38,0	33,0	32,6
úplné střední s maturitou (+VOŠ)	5,1	22,9	28,4	31,2	34,5
vysokoškolské	0,9	7,2	8,9	12,5	19,5
					??

\* V roce 2011 bylo nezjištěno vzdělání u 477 tis. osob, není proto do první kategorie zahrnuto.

\*\* Podle Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS)

- **Sčítání 2011**
- **Výrazně roste počet vysokoškoláků** v ČR, v roce 2011 jich bylo sečteno 1,11 mil. oproti 762 tis. v roce 2001
- **Roste ovšem také počet osob bez vzdělání**, tedy těch, co nikdy nechodili do školy – v roce 2011 jich bylo 42,4 tis., před deseti lety o 5 tis. méně
- **Nejvíce lidí s VŠ vzděláním je v Praze** (zhruba 24 %), dále v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji
- **V rámci VŠPS (2018) je v Praze podíl obyvatel s VŠ vzděláním již 39 % (nahodnoceno)**, v Jihomoravském kraji 23 %; naopak v Ústeckém pouze 11 % a Karlovarském 12 %

- **Data pouze ze sčítání lidu!!** Počítá se pouze obyvatelstvo **starší 15 let**; Za kraje a ČR mimo sčítání lidu odhady z VŠPS..



Stupeň vzdělání	1970		2011		
	Počet let školní docházky	Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním*	Počet let školní docházky	Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním*	
<b>Okresy s nejlepší vzdělanostní strukturou</b>					
1.	Praha (1.)**	10,7 let	9,2%	13,3 let	26 %
2.	Brno-město (2.)	10,4 let	8,5 %	13,1 let	25 %
3.	Praha-západ (9.)	9,4 let	3,0 %	12,9 let	22 %
4.	Praha-východ (11.)	9,4 let	2,7 %	12,6 let	18 %
5.	Plzeň-město (68.)	10,2 let	5,5 %	12,5 let	17 %
<b>Okresy s nejhorší vzdělanostní strukturou</b>					
73.	Most (31.)	9,1 let	2,0 %	11,5 let	8 %
74.	Chomutov (24.)	9,2 let	1,9 %	11,5 let	7 %
75.	Děčín (22.)	9,2 let	1,8 %	11,5 let	7 %
76.	Tachov (60.)	8,8 let	1,9 %	11,4 let	6 %
77.	Sokolov (28.)	9,1 let	1,7 %	11,3 let	6 %

**Tabulka 4.1.2:** Vzdělanostní struktura obyvatel vybraných okresů a počet let školní docházky podle dosaženého stupně vzdělání v letech 1970 a 2011

**Zdroj:** ČSÚ, 1970, 2011

Poznámka: V tabulce jsou zobrazeny okresy s nejvyšší, resp. nejnižší úrovní vzdělanosti v roce 2011.

\* Podíl na obyvatelstvu se zjištěným vzděláním.

\*\* Pořadí okresů podle počtu let školní docházky v roce 1970.

## Struktura obyvatelstva podle náboženství

- Důležitý **kulturně-politický znak** populace
- V českých zemích měla vždy **dominantní postavení římskokatolická církev**, podporovaná habsburským dvorem
- Navenek měly české země na přelomu 19. a 20. století **95 % katolickou většinu**
- Za první republiky se **uvolnily evangelickým církvím nové prostory**, římskokatolická církev si nesla v českém politickém životě habsburskou diskreditaci
- Největší úspěch však postupně získalo **ateistické hnutí**

**Sčítání 1921**: římskokatolické vyznání 82,0 %

evangelické celkem 4,0 %

československé 5,2 %

izraelské 1,3 %

pravoslavné 0,09 %

bez vyznání 7,2 %

- Rok **1953** byl potom **nadlouho posledním**, kdy státní demografická statistika evidovala položku „náboženství“

**Sčítání 1991**: římskokatolické 39,0 %

evangelické celkem 2,5 %

čs. církvev husitská 1,7 %

bez vyznání 40,0 %

**Sčítání 2001**: římskokatolické 26,5 %, bez vyznání 58,5 % a **proces ateizace** českých zemí **se stále prohlubuje**

# Sčítání 2011

- **Možnost neodpovědět na otázku víry využilo 4,7 mil. osob!!**
- „Dominuje“ stále **římskokatolická církev** (1,08 mil. osob), dále hluboko za ní je Českobratrská církev evangelická (52 tis.) a Církev československá husitská (39 tis.)
- Více než 700 tis. lidí uvedlo, že věří, ale neuvedlo v co..

## Skladba obyvatelstva ČR podle víry v roce 2001 a 2011

Rok	2011	2001
Věřící	1 463 584	3 288 088
Věřící nehlásící se k církvi	705 368	xxxx
Bez víry	3 604 095	6 039 991
Neuvedeno	4 662 455	901 981
Obyvatelstvo celkem	10 436 560	10 230 060

## Podíl věřících hlásících se k církvi, náboženské společnosti – podle definitivních výsledků SLDB 2011 (%)



• Města s 20 000 a více obyvateli.

Podíl je počítán z počtu obyvatel celkem (tedy včetně obyvatel, kteří se k otázce víry nevyjádřili).

## Struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity

- Mezi nejdůležitější, ale také nejmladší klasifikace obyvatelstva na základě ekonomických znaků patří členění podle ***ekonomické aktivity***
- V České republice došlo v posledních dvaceti letech k několika **změnám ve vymezení souboru ekonomicky aktivních obyvatel...**

V současné době (od sčítání lidu 2001) naše statistika považuje za **ekonomicky aktivní** osoby:

- **zaměstnané, zaměstnavatele, samostatně činné osoby (OSVČ)**
- **pracující důchodce, pracující studenty a učně**
- **ženy na mateřské dovolené** v trvání 28 nebo 37 týdnů
- **osoby ve vazbě** nebo výkonu trestu
- **nezaměstnané osoby** (registrované, dostupné, aktivně si hledající práci)
- (tehdy také osoby v základní, náhradní nebo civilní vojenské službě)

Obyvatelstvo ***ekonomicky neaktivní*** bývá dále členěno na:

- **osoby nezávislé** (nepracující důchodci, ostatní nepracující osoby s vlastním zdrojem obživy),
- **osoby závislé** na živiteli (nepracující žáci, studenti a učni, děti předškolního věku, ženy na další mateřské dovolené, osoby v domácnosti a ostatní závislé osoby)

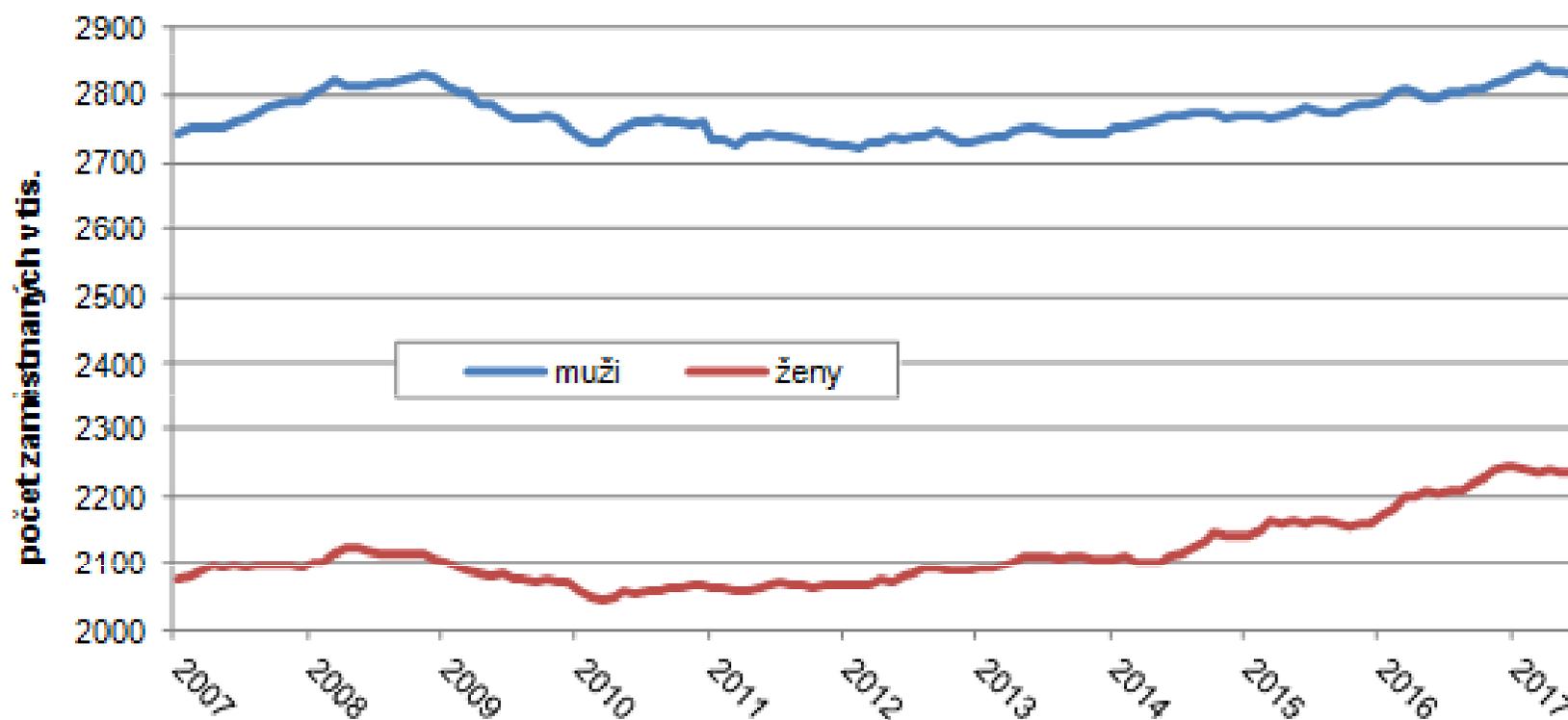
Základním ukazatelem je potom ***míra ekonomické aktivity (EA)***, kterou můžeme charakterizovat jako podíl ekonomicky aktivních z celkového počtu obyvatel starších 15 let:

$$míra_{EA} = \frac{EA}{P_{15+}} * 100$$

Tento se v mezinárodních srovnáních často nahrazuje ***úrovní ekonomické aktivity*** (produktivní věk místo EA, také může být celá populace místo 15+)

- Míra ekonomické aktivity v **populaci 15 +** v roce 2018 dle VŠPS byla **60,7 %**
- Míra ekonomické aktivity v rámci skupiny **15-60letých** byla dle VŠPS **80,1 %**

Graf 2: Počet zaměstnaných mužů a žen, sezónně očištěné měsíční údaje



Zdroj: ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil

Podle výsledků VŠPS...

# **Dynamika obyvateľstva**

## DYNAMIKA OBYVATELSTVA

- Obyvatelstvo není statický element, naopak vyznačuje se **silnou dynamikou změn** (charakteristický rys každé populace)
- Jedná se o změny **počtu, struktury, prostorového rozložení** a dalších znaků populace
- Velké množství forem demografické dynamiky lze rozdělit v zásadě do **tří kategorií pohybu**:

- 1) přirozený pohyb obyvatelstva** (vnitřní změny) je výsledkem přirozeného rozmnožování a umírání obyvatelstva.
- Podle vztahu těchto procesů jde buď o **přirozený přírůstek** nebo **úbytek obyvatelstva**

- 2) mechanický pohyb (mobilita)** obyvatelstva zahrnuje všechny **prostorové přesuny** obyvatelstva.
- Největší pozornost je však obvykle věnována **migračním pohybům** zahrnujících emigraci a imigraci obyvatel
  - Podle poměru těchto složek dochází buď k **migračnímu přírůstku** nebo **úbytku obyvatelstva**

**3) sociálně-ekonomický pohyb zahrnuje přesuny obyvatelstva mezi jednotlivými sociálními skupinami**

- Tento pohyb je zpravidla následkem **sociálně právních změn** týkajících se obyvatelstva - může jít např. o změnu rodinného stavu, zaměstnání, úrovně vzdělání, sociální příslušnosti apod.
- Výsledkem tohoto pohybu jsou **změny ve struktuře obyvatelstva podle ekonomických a sociálních znaků**

# PŘIROZENÝ POHYB

- **Přirozený pohyb** (někdy také přirozená měna) **obyvatelstva** vzniká tím, že se obyvatelé rodí a umírají. Zahrnuje tedy populační procesy, které souvisí s:
  - rozmnožováním - jde o proces **porodnosti** (*natality*)
  - umíráním - jde o proces **úmrtnosti** (*mortality*)
- K **dalším populačním procesům**, jež mohou do jisté míry ovlivnit základní procesy (především porodnost), avšak **nevstupují přímo do bilance přirozeného pohybu**, patří hlavně **sňatečnost**, **rozvodovost** a **potratovost** (**ale měly by se řadit spíše do sociokulturního pohybu**)

- **První údaje o přirozeném pohybu obyvatelstva** na území českých zemí pocházejí z ***císařské konskripce z roku 1762***
- Údaje **nelze považovat za zcela spolehlivé**, zejména přepočtené relativní údaje – počty obyvatel z konskripcí byly nedokonalé

**Pro srovnání:** mezi roky 1760-1770 v Čechách  
(bez Moravy a Slezska – zde nižší pp):

- Narozených: 85–96 tis. (**natalita 43-46 promile**)
- Zemřelých: 66-83 tis. (**mortalita 32-40 promile**)
- ***Přirozený přírůstek:*** 12-23 tis. (**6-11 promile**)  
***(Kolik je to zhruba dnes?)***

**Vysoká natalita i mortalita** českých zemí, roční přirozený přírůstek koncem 18. století kolem 10 promile...poměrně příznivé období

## **Průběh 19. století:**

- napoleonské války,
- finanční bankrot roku 1811,
- zahájení 1. průmyslové revoluce,
- metternichovský absolutismus...

## **...revoluční rok 1848,**

- Bachův absolutismus,
- liberalizace společnosti,
- druhá průmyslová revoluce (od 70. let 19. stol.),
- ekonomická krize následovaná **renesancí naší ekonomiky, která se stává nejdůležitější v celém Rakousku-Uhersku**

**...vše mělo vliv na kolísání přirozeného přírůstku**

.....tohle vše se projevilo ve velkých **výkyvech přirozené měny obyvatelstva**, od velmi nízkého přirozeného přírůstku v letech 1805-14 (2-6 promile) po období **liberalizace** (od 60. let) a **národního obrození** (9-11 promile)

- **Počet narozených** se pohyboval od 200 do 330 tis., **zemřelých** mezi 150-245 tis.
- Hrubá míra sňatečnosti v 19. stol. mezi 7-9 promile

- Konec 19. a počátek 20. století se nese ve znamení **vrcholné druhé fáze demografického přechodu**
- Od konce 19.století se **natalita snižuje jen mírně, výrazně se ale snižuje mortalita** – jedná se o **přelom ve vývoji celkové úmrtnosti**, která se **přibližuje k hranici 20 promile**
- Také úspěšně se šířící vlna **novomalthusianismu (co to je?)** (zatím mírnější pokles natality) **předznamenává pozdější prudký pokles reprodukce obyvatelstva po roce 1900**

Dvacáté a počátek 21. století lze z hlediska přirozené reprodukce členit do **9 vývojových etap**:

### **1. Etapa 1901-1918**

- Vysoká porodnost se pravidelně snižuje (průměr však stále 31 promile ročně)
- Úmrtnost klesá něco nad **20 promile („revoluční hodnota“)**, stále **vysoký přirozený přírůstek se drží těsně pod 10 promile ročně**
- 1. světová válka: přirozené zhroucení všech křivek, **1815-18 přirozený úbytek obyvatel** (-6 promile)

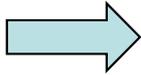
## 2. Etapa 1919-1937

- Období „první republiky“ se zpočátku (1919-22) jeví jako „**kompensační**“ - porodnost 22-26 promile, úmrtnost 15-17 promile (pp kolem 6,5 promile)
- **Později prudký pokles porodnosti** na 14 a **stabilizace úmrtnosti** pod 13 promile (pp v roce 1937 jen 1,5 promile) – vrchol **třetí fáze demografické revoluce** (konec)

### 3. Etapa 1938-1944

- Další válečné období; došlo „paradoxně“ ke **zvýšení sňatečnosti i porodnosti** – v jiném tempu ve vnitrozemí a v pohraničí (*kde více?*)
- **Celková úmrtnost se** postupně u civilního obyvatelstva **zvyšovala**, nikoliv však skokově (14 promile)

## 4. Etapa 1945-1960

- V poválečných letech vysoká sňatečnost (kolem 10 promile), **vysoká porodnost** (22) a **poměrně nízká úmrtnost** (12)  **vysoký pp** (až 11,5 promile)
- Později **pokles sňatečnosti, porodnosti**, ale i úmrtnosti (příznivé)
- Založena **Státní populační komise** (1956) se snahou změnit nepříznivý populační vývoj

## **5. etapa 1961-1970**

- Snížení porodnosti pod 14 promile
- **Snížení úmrtnosti pod 11 promile**, což mírně kompenzovalo nižší porodnost
- **Demograficky a reprodukčně nepříznivé období**

## **6. Etapa 1971-1980**

- Vysoká sňatečnost (kolem 10 promile)
- **Vysoká porodnost** (v letech **1974-76 těsně pod 20 promile** → období „*renaissance natality*“)
- Bohužel se **zvýšila úmrtnost** až ke 13 promile
- Konec období: nepříznivý ekonomický vývoj, vzestup cen a „příprava“ na velmi nepříznivou etapu reprodukce obyvatelstva

## 7. Etapa 1980-1990

- **Snížení sňatečnosti i porodnosti** (až na 13,3 promile v roce 1989), **postupné snižování úmrtnosti** z 13,1 na 11,6 promile v roce 1989
- Došlo ke **snížení životní úrovně rodin** v důsledku **zdražení** životních potřeb v letech 1979, 1982, 1985
- Příklad: **ceny potravin** se zvedly mezi lety 1977 a 1985 o **21 %**, nepotravinářské zboží a služby o 18 %, veřejné stravování o 35 %...
- Zvláště podražilo **dětské oblečení a obuv**, což mělo neblahé následky na výrazné snížení porodnosti

## **8. Etapa 1991-2000**

- **Změna životních hodnot** obyvatelstva, přijaty nové modely podobné západoevropským
- Šíří se **nesezdané soužití** partnerů, **snižuje se sňatečnost** (ze 7 až na 5 promile), **porodnost** (z 12 na 9 promile v roce 2000), rapidně **klesá počet dětí připadajících na jednu ženu**
- **Úhrnná plodnost** („počet dětí na 1 ženu“) **klesla z 1,89 (rok 1990) na negativně rekordních 1,13!!** (rok 1999)

- **Počet *narozených*** se pohyboval od roku 1994 kolem hranice **90 tis.** dětí!!!
- **Mírně se snižuje *úmrtnost*** (z 11,8 na 10,6 promile v roce 2000), což znamená **prodlužování délky lidského života**
- Zlom v roce **1994 (!!): začíná *přirozený úbytek obyvatelstva ČR*** (v letech 1990-93: 0,1-0,5 promile kladný, pak až do roku 2000 kolem -2 promile ročně), který trval 13 let do roku 2006

- *Rozvodovost* je **setrvale kolem 3 promile**
- Počet *rozvodů na 100 sňatků* se zvýšil z **41 na 54**
- *Kojenecká úmrtnost* klesla z 10,8 na **4,1 promile!!** (rok 2000), novorozenecká úmrtnost ze 7,7 na 2,5 promile
- *Potratovost* klesla z **12,2 na 4,6 promile**; počet **potratů** na 100 narozených klesl z **98 na 52!!**

- Podíl ***mimomanželsky narozených dětí*** vzrostl z 10 na 22 % (rok 2000)
- ***Průměrný věk matek*** se zvýšil z 24,7 na 27,2 roku
- ***Průměrný věk při prvním sňatku*** u M: z 24,7 na 28,5 roku, u Ž: z 22,2 na 26,2 roku
- ***Naděje dožití při narození vzrostla*** u M: z 68,3 na 71,7 roku, u Ž: z 75,7 na 78,4 roku

## 9. Etapa 2001-2010

- Jedná se o **demograficky příznivější období** než to předchozí, zvláště pak jeho konec
- V prvních letech ještě oscilace **porodnosti** kolem 90 tis. dětí ročně (9 promile), později růst na 102,5 tis. (rok 2005) a **120 tis. v roce 2008 (11,5 promile)**
- **Počet dětí narozených mimo manželství vzrostl z 23,5 % na 40,3 %!!**  
...(a mezi roky 1990-2010 z 8,5 % na 40,3 %!!!)

- **Úhrnná plodnost se zvýšila** z 1,15 (rok 2001) na 1,50 (2008), 1,49 (2010)
- **Sňatečnost** se dostala na **historické minimum** a pohybuje se kolem 5 promile
- **Rozvodovost** je stále kolem 3 promile; **počet rozvodů na 100 sňatků se dostal až na 74** (rok 2004), v roce 2010 to bylo 66 rozvodů; **úhrnná rozvodovost** (tedy jaký podíl uzavřených manželství se rozvede) **dosahuje téměř 50 %**

- Počet zemřelých se pohybuje něco nad 100 tis. hranicí (107 tis. v roce 2010), **úmrtnost** (těsně nad 10 promile, v roce 2010: 10,2) **se blíží historickému minimu** z konce 50. a poč. 60. let, kdy byla pod 10 promile
- **Kojenecká úmrtnost ještě klesla z 4,0 na 2,8 promile (2010)**, což nás vyneslo mezi **první desítku zemí světa!!**; novorozenecká z 2,3 na 1,6 promile (2009); (2010 to bylo 1,7 promile)
- **Počet potratů** na 100 narozených **klesl z 50 na 33** a stále mírně klesá

- **Průměrný věk matek vzrostl** z 27,5 na 29,6 roku
- **Průměrný věk při narození 1.dítěte vzrostl** z 25,3 na 27,6
- **Průměrný věk při prvním sňatku vzrostl** u M: z 29,2 na 32,2 roku; u Ž: z 26,9 na 29,4 roku
- ...všechny tyto hodnoty dlouhodobě pravidelně rostou

- ***Přirozený přírůstek*** se dostal ze záporných hodnot (pod -2 promile) trvajících do roku 2005 do **kladných (1,4 v roce 2008); (2010: 1,0)**
- ***Celkový přírůstek*** od počátku 90. let prakticky nulový či mírně záporný se dostal v **roce 2007 na 9,1 promile!!**, **absolutně 94 tis.** (naposledy na počátku 50. let); v roce **2010 pokles** na 2,5 promile
- ***Naděje dožití*** při narození **vzrostla** pro muže ze 72,1 na **74,4 roku**, pro ženy ze 78,4 na **80,6 roku**
- **Rozdíly v naději dožití mezi muži a ženami** se stále **snižují**, ale hodnoty za ČR stále zdaleka **nedosahují hodnot společensky a ekonomicky vyspělých zemí**

**Bilance 2017**: 10,59 mil. obyvatel

- V roce 2017 se meziročně počet obyvatel **zvýšil o 31 tis.**, čímž se Česká republika opět dostala na **nejvyšší hodnotu po 2. světové válce!**
- **Teprve podruhé za sebou byl přirozený přírůstek kladný (3 tis.)**, čímž se lehce potvrzuje nepravidelnost a výkyvy přirozené měny z minulých let...

## Přirozený přírůstek/úbytek

2000	-18 091
	-17 040
	-15 457
	-17 603
	-9 513
	-5 727
	1 390
	9 996
	14 622
	10 927
	10 309
	1 825
	387
	-2 409
	4 195
	-409
	4 913
2017	2 962

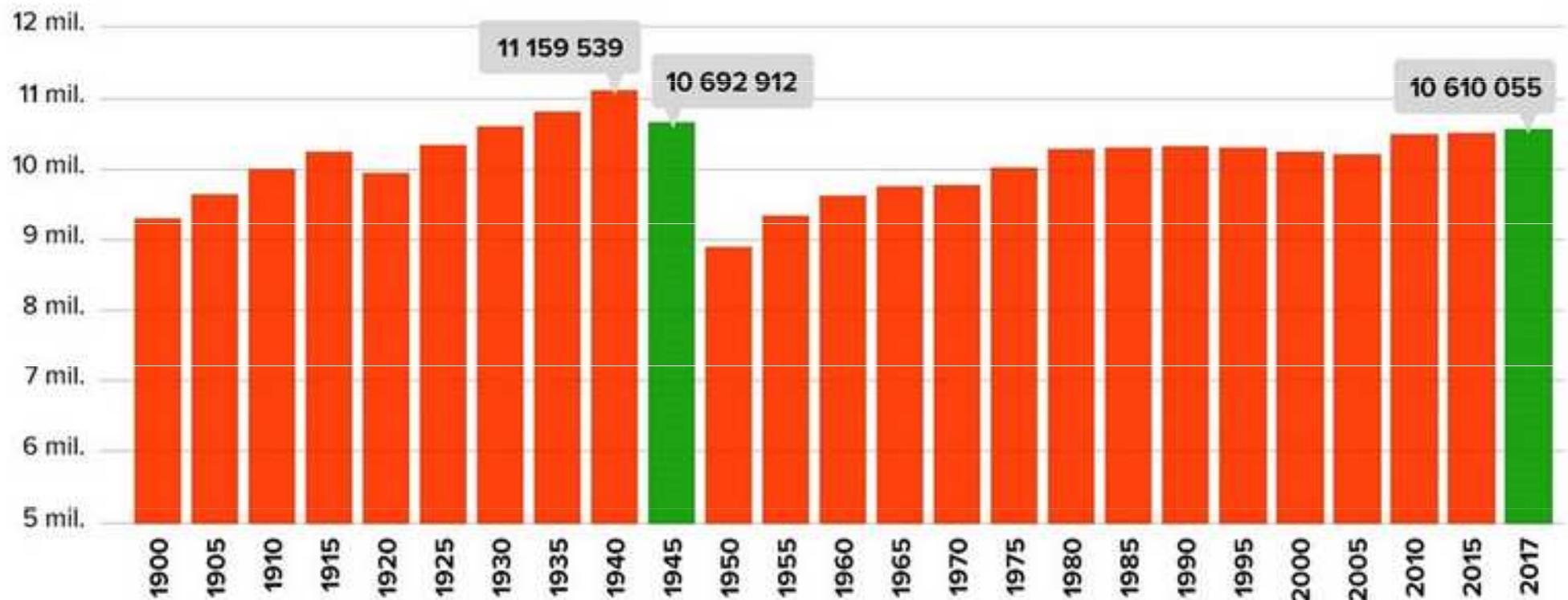
- Počet **živě narozených** dětí 114,4 tis. byl o **1,8 tis. vyšší** než v roce 2016
- ***Hrubá míra celkové porodnosti činila 10,8 ‰*** (meziroční zvýšení o 0,1 ‰; o něco méně než na konci minulého desetiletí), **úhrnná plodnost se zvýšila na 1,69 dítěte, což je nejvíce od roku 1992** (v roce 2010 to bylo 1,50, v roce 1999 pouze 1,13)
- **Průměrný věk matek při narození prvního dítěte stagnoval** na hodnotě **28,2 roku** (celkově 30 let) a tento „růst“ trvá již od roku 1991
- **Podíl dětí narozených mimo manželství se zvýšil** již na **49,0 %** (56 tis. dětí) – tento podíl se ročně zvyšoval zhruba o 1,2 – 1,5 procentního bodu, aktuálně se tento nárůst snížil

- V roce 2017 **zemřelo 111,4 tis. osob**, což bylo zhruba o 3,7 tis. více než v roce 2016 a tato **hodnota se blíží k vysokým hodnotám z 2. poloviny 90. let**
- ***hmcú = 10,5 ‰*** byla o **0,3 ‰ vyšší než v roce 2016**
- **kojenecká úmrtnost** (absolutně 304 dětí) **mírně vzrostla na 2,7 ‰, což je 3. nejnižší hodnota v historii** (2007 to bylo 3,1 ‰); novorozenecká úmrtnost mírně vzrostla na 1,8 ‰
- **Naděje dožití při narození** meziročně **stagnovala** na 76,0 roku **u mužů a u žen 81,8 roku** (což bylo ale nejvíce v historii!!)

- Počet uzavřených **sňatků** 52,6 tis. byl **asi o 2 tisíce vyšší než v předchozím roce**; **hrubá míra sňatečnosti** vzrostla na 5,0 ‰ (o 0,2 ‰), což bylo nejvíce od roku 2010, ale **stále je extrémně nízká**
- **Počet rozvodů** 25,8 tis. byl **2. nejnižší od 70. let**; **úhrnná rozvodovost** se opět mírně snížila na **47,2 %** (v roce 2010 to bylo 50 %)
- Průměrné manželství trvá do zániku rozvodem o zhruba 13 let; manželé se nejčastěji rozvádí po 3-5 letech trvání manželství
- Počet **potratů** se opět snížil na 35 tis. a byl **nejnižší od roku 1957!**, tedy rok před zavedením potratového zákona

- **Přírůstek zahraničním stěhováním (28 tis.)**  
byl téměř o 8 tis. vyšší než v předchozím roce a nejvyšší za posledních 10 let
- **Nejvyšší saldo stěhování** bylo v roce 2017 (stejně jako v předchozích letech) zaznamenáno s občany **Slovenska, Ukrajiny, Vietnamu, Ruska a Rumunska**
- **Celkový přírůstek obyvatel ČR v roce 2017 byl 31 tis. osob**

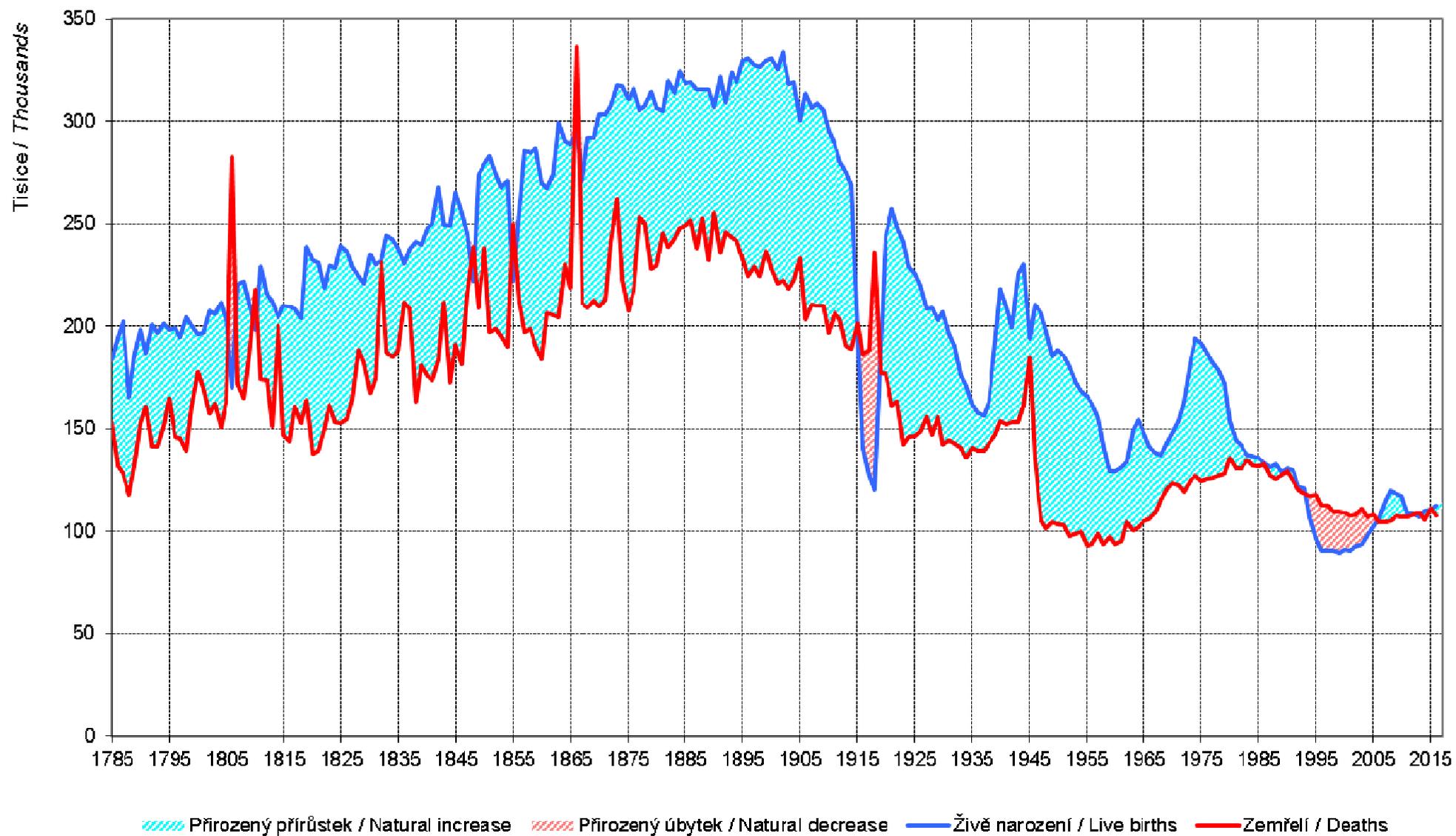
# Vývoj počtu obyvatel žijících na území České republiky



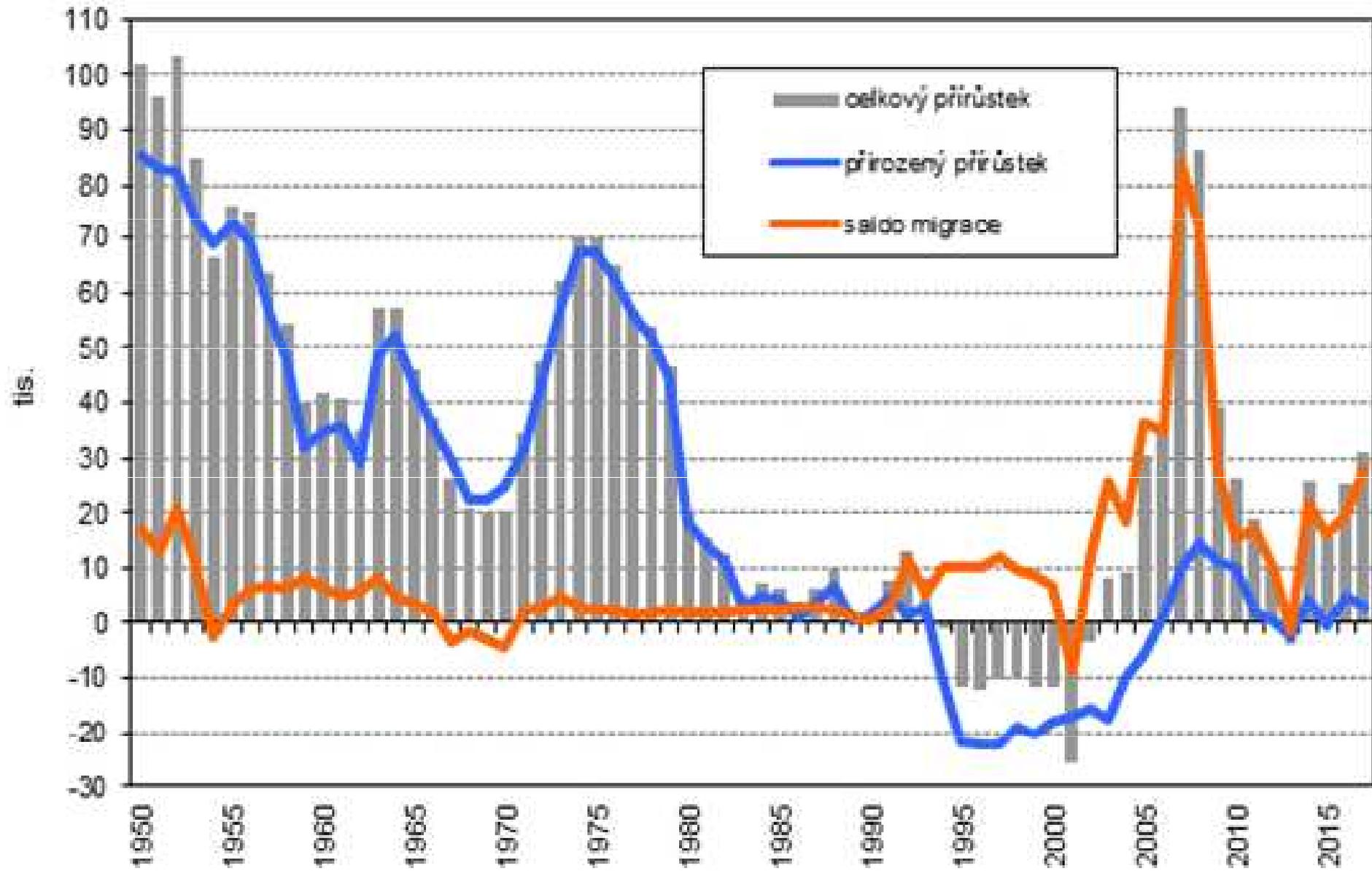
zdroj: ČSÚ

# Přirozený pohyb obyvatelstva, 1785–2017

## Natural change, 1785–2017

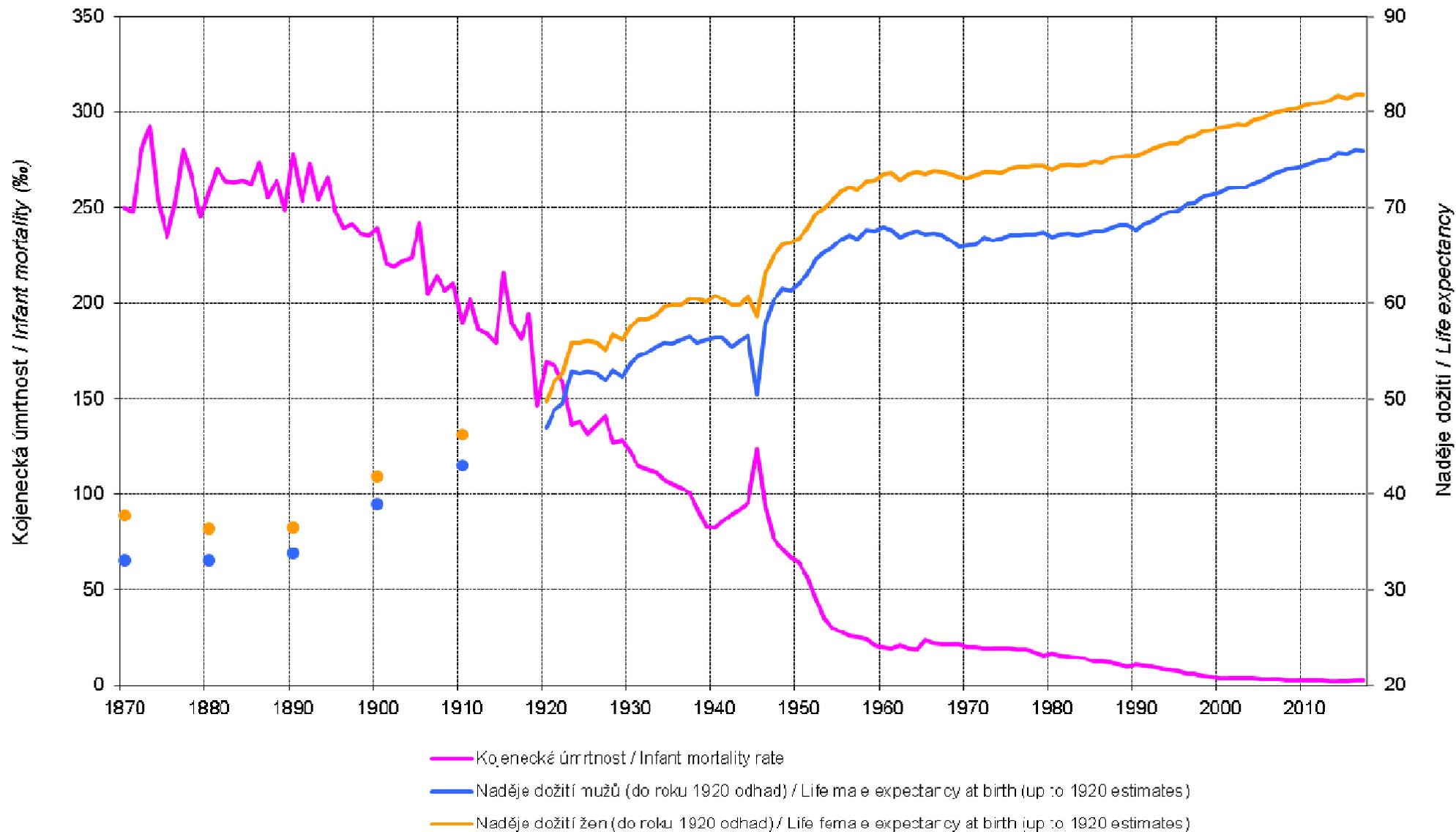


Struktura přírůstku obyvatel v letech 1950-2017



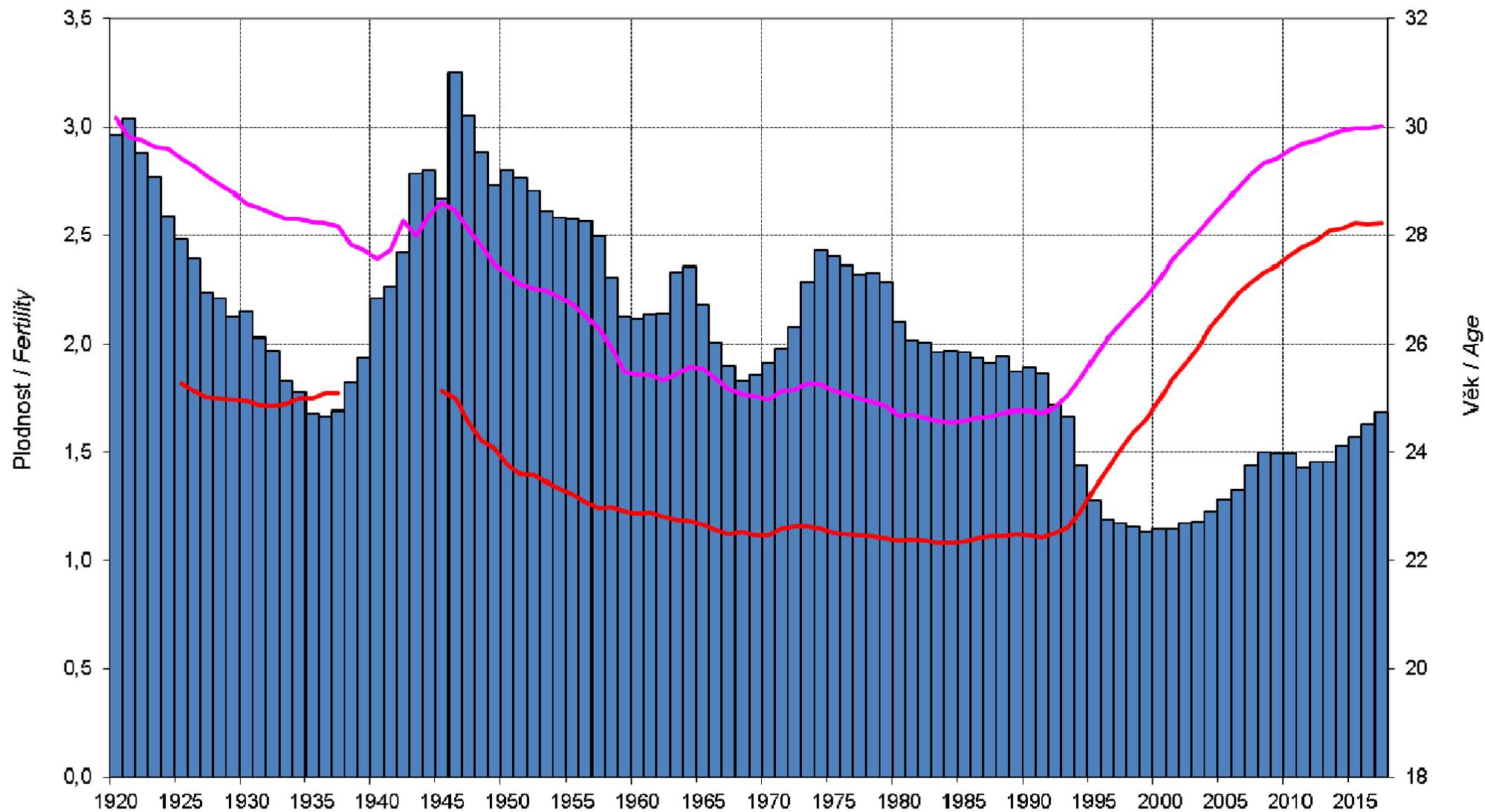
# Naděje dožití při narození a kojenecká úmrtnost, 1870–2017

*Life expectancy at birth and infant mortality rate, 1870–2017*



# Úhrnná plodnost a průměrný věk matek, 1920–2017

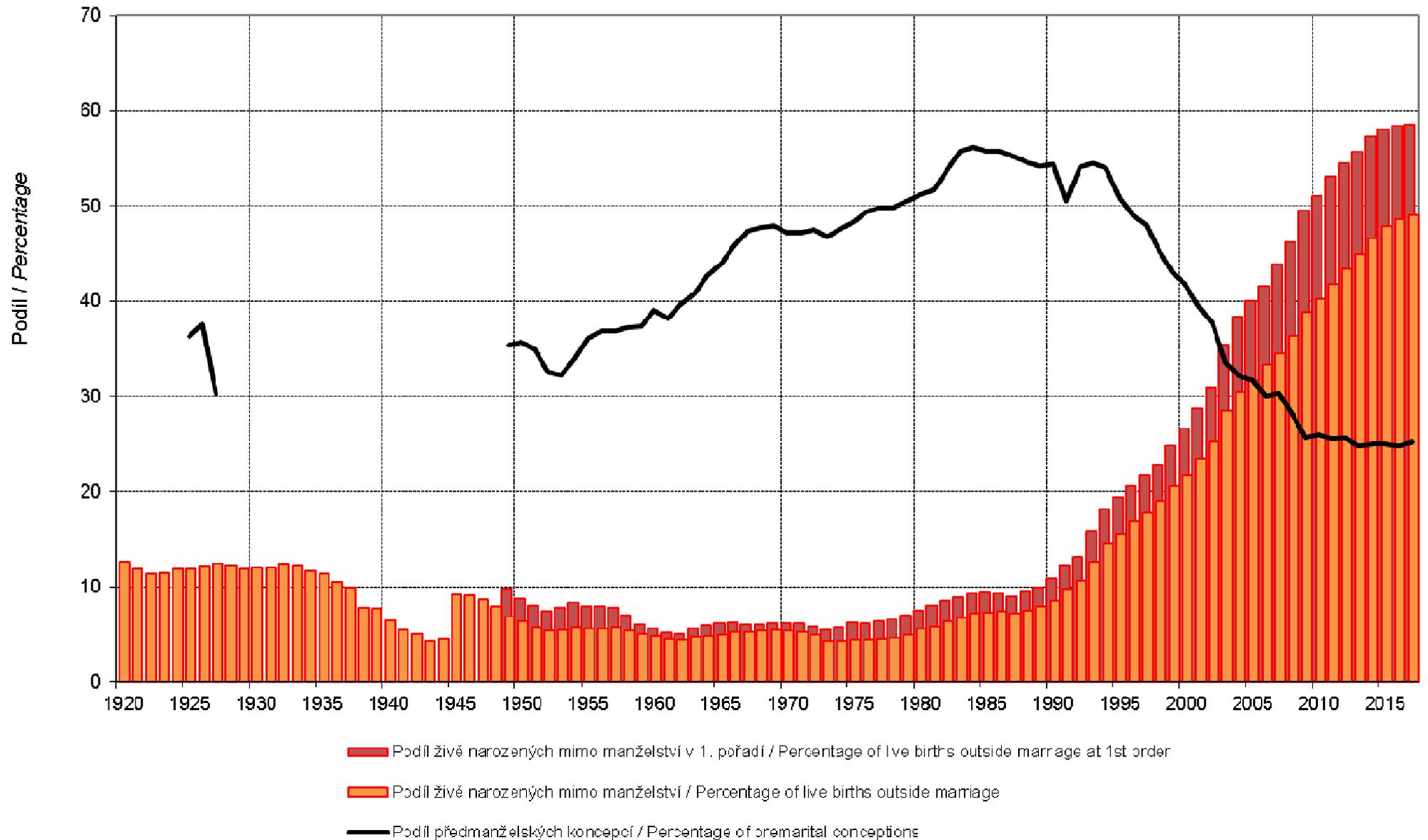
## Total fertility rate and mean age of mothers, 1920–2017



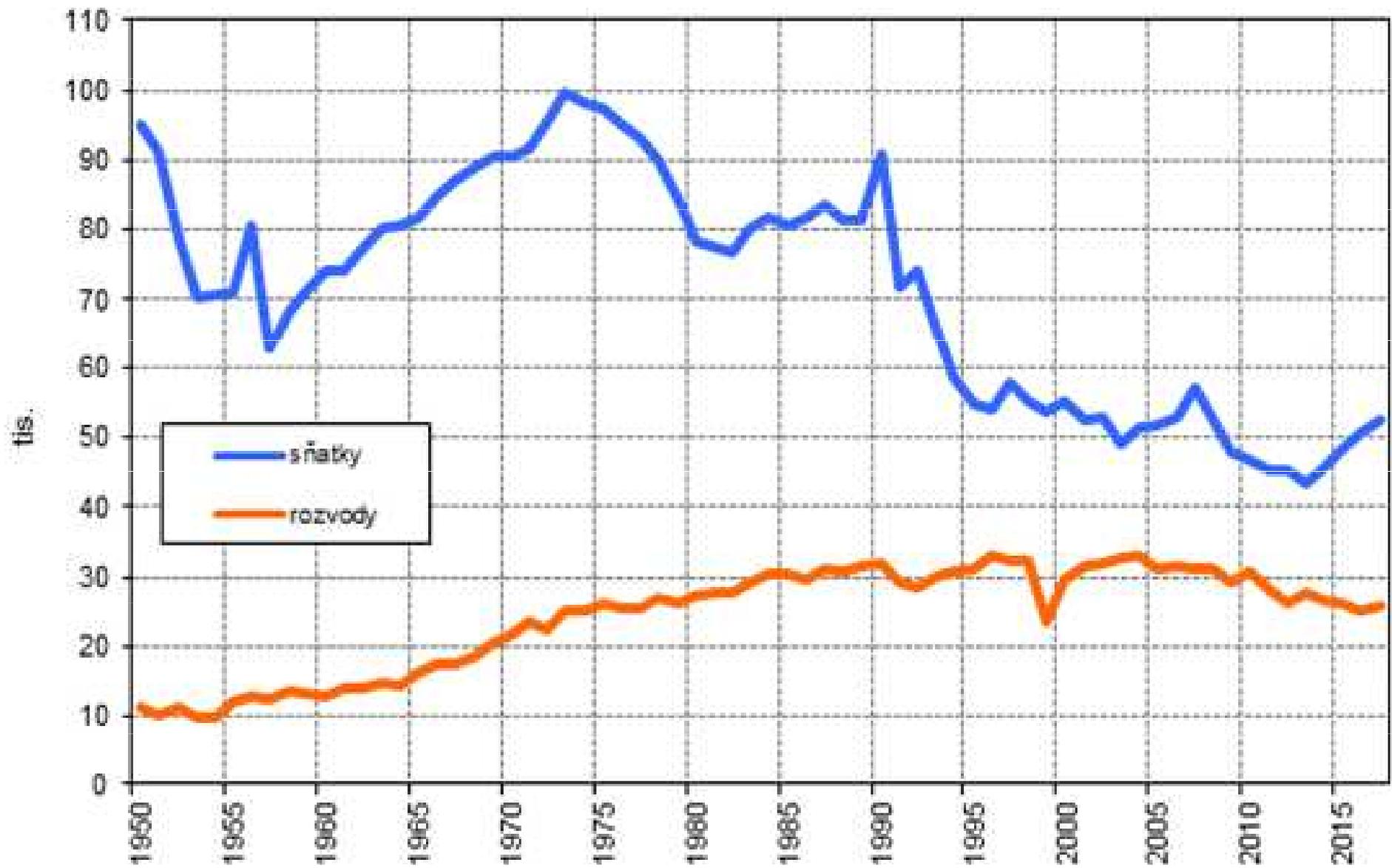
- Úhrnná plodnost / Total fertility rate
- Průměrný věk žen při narození dítěte / Mean age of women at childbirth
- Průměrný věk žen při narození 1. dítěte / Mean age of women at first childbirth

# Mimomanželská porodnost a předmanželské koncepce (%), 1920–2017

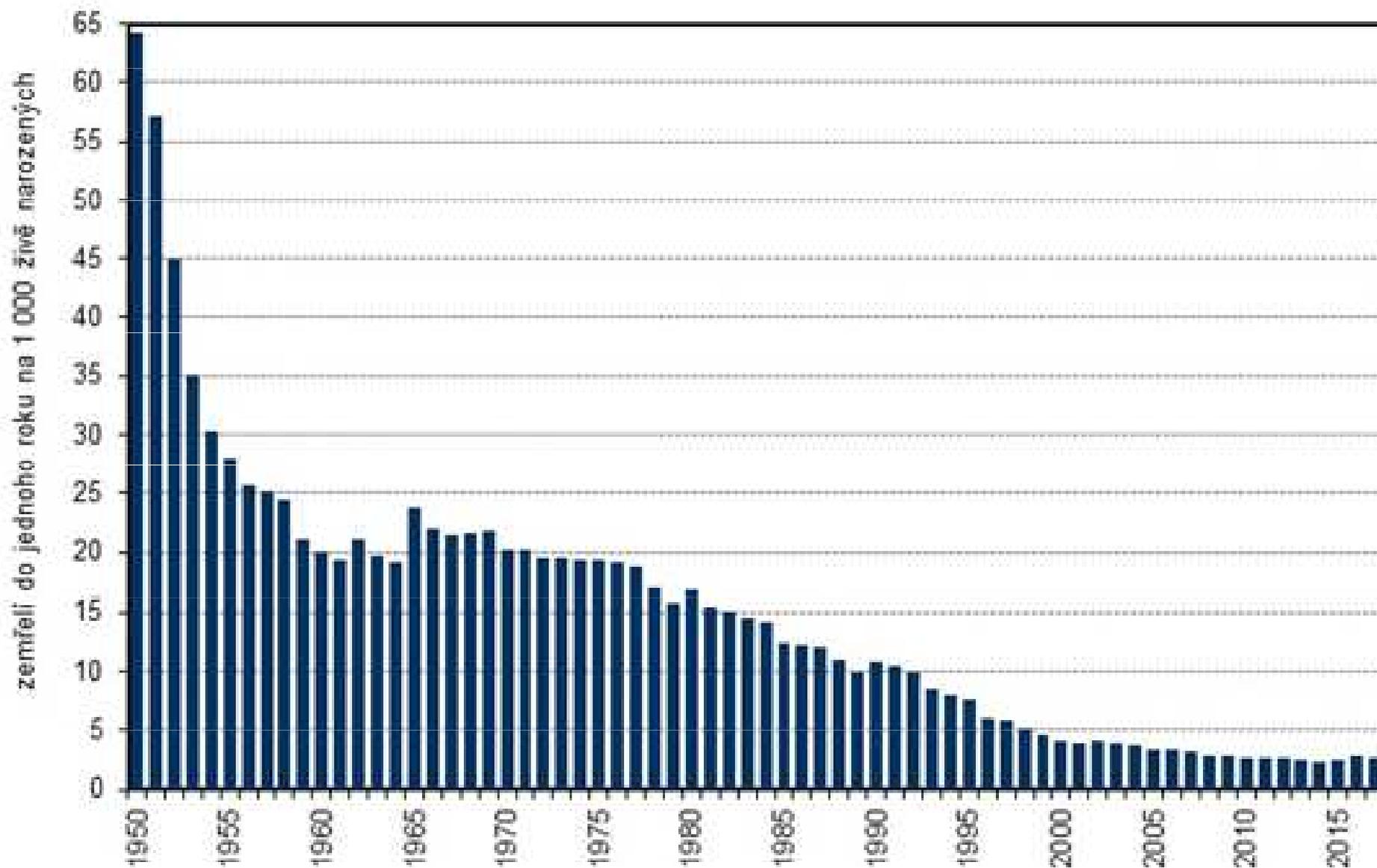
*Percentage of births outside marriage and premarital conceptions, 1920–2017*



Sňatky a rozvody v letech 1950-2017



Kojenecká úmrtnost letech 1950-2017



# MECHANICKÝ POHYB (MOBILITA)

V zásadě rozlišujeme **čtyři základní typy prostorových pohybů**:

- 1) Migrace (stěhování) obyvatelstva** je takový jednorázový pohyb, při němž dochází ke **změně trvalého bydliště** bez ohledu na to, zda jde o stěhování v rámci určité sídelní struktury, stěhování mezi regiony či mezistátní stěhování.
- 2) Dočasné změny pobytu** (někdy také sezónní migrace) jsou změny bydliště na určitý vymezený čas (statisticky evidováno jako dočasný pobyt), přičemž **místo trvalého pobytu se nemění**

**3) Pravidelné pohyby (periodické).** Jedná se především o **dojížděku do zaměstnání** označující takový pohyb ekonomicky aktivních obyvatel, který vyplývá z **rozdílnosti místa jejich pracoviště a místa trvalého bydliště**. Z formálního hlediska je charakteristickým rysem **relativní pravidelnost** pohybu obyvatel (oscilace), někdy se tento typ mobility označuje jako *kyvadlová migrace*. Velmi podobné znaky má i **dojížděka žáků, učňů a studentů do škol**.

**4) Nepravidelné dočasné pohyby obyvatelstva (*turbulence*),** jejichž účelem bývá nejčastěji **cestovní ruch a rekreace, služby, nákupy, sport, obchodní a služební cesty** a další

Úplné informace o těchto typech pohybů obyvatelstva lze získat **pouze prostřednictvím sčítání lidu, domů a bytů**

**Objem vnitřní migrace** v České republice je dán **stěhováním z obce do jiné obce !!!** (důležité), tedy nikoliv mezi místními částmi jedné obce (tento pohyb se neeviduje!!)

→ proto je třeba brát v úvahu, že **souhrnný rozsah stěhování** je ovlivněn i **počtem obcí**

- kdyby se tedy počet a struktura změn bydliště podle územních jednotek nezměnila, bude **v obdobích po slučování obcí počet** případů zde hodnocených **stěhování menší**; naopak v obdobích po dezintegraci obcí bude počet stěhování větší

- Údaje o vnitřní, ale i zahraniční migraci **nebyly nikdy zcela spolehlivé**, tato se zvyšovala se zavedením sčítání lidu, ale i se sledováním přirozené změny obyvatelstva
- Do roku 1914 bylo vnitřní stěhování de facto v rámci celého Rakouska-Uherska
- **Vliv na vnitřní migrační pohyby** měly především **události spojené s rokem 1848** (zrušení poddanství a roboty), **rozvoj železnice a 2. průmyslová revoluce**

- Obyvatelstvo se stěhovalo **z venkova do měst za prací v továrnách**, nejprve do oblastí s textilním průmyslem, později strojírenským i těžebním (uhlí)

➡ Mostecko a Teplicko, Plzeňsko, Pražsko-Kladensko, Sokolovsko, Karlovarsko, Brněnsko a Ostravsko

- Zvyšovala se **urbanizace** a rychle **rostla populace střediskových měst**

- Ještě v **období 1. republiky** lze **vnitřní migraci** na území českých zemí **odvodit** jen ze sald tzv. **diferenční statistiky (sčítání lidu 1921, 1930)**
- **Největší relativní zisky** vykázaly v tomto období okresy: Praha-venkov (47,9 %), Říčany (44,4 %), Hl. m. Praha (22,4 %), Brno-město (15,9 %), Jablonec nad Nisou (14,4 %)...
- Od roku 1950 byla zavedena **statistika vnitřního stěhování** jako nová součást pravidelné demografické statistiky

- Vnitřní stěhování bylo definováno jako **změna trvalého bydliště (pobytu) obyvatele z jedné administrativní obce do jiné obce**
- Nejprve se v rámci vnitřního stěhování sledovali **jen čs. státní občané**, od roku 1954 byl okruh rozšířen o cizí státní příslušníky a bezdomovce
- Od roku 1976 má **speciální postavení Praha** (stěhování mezi městskými obvody (okresy) a urbanistickými obvody (obce))

- Jako ***typy vnitřního stěhování*** se rozeznávají stěhování mezi:
  - **Obcemi téhož okresu (nejčastěji)**
  - **Okresy téhož kraje**
  - **Kraji celé republiky**

**Nejčastější důvody stěhování se liší podle vzdálenosti**, na kterou se lidé stěhují, ale obecně platí:

- 1) za rodinným příslušníkem
- 2) bytový
- 3) jiný důvod
- 4) sňatek
- 5) zdravotní
- 6) pracovní

***Co to ukazuje?***

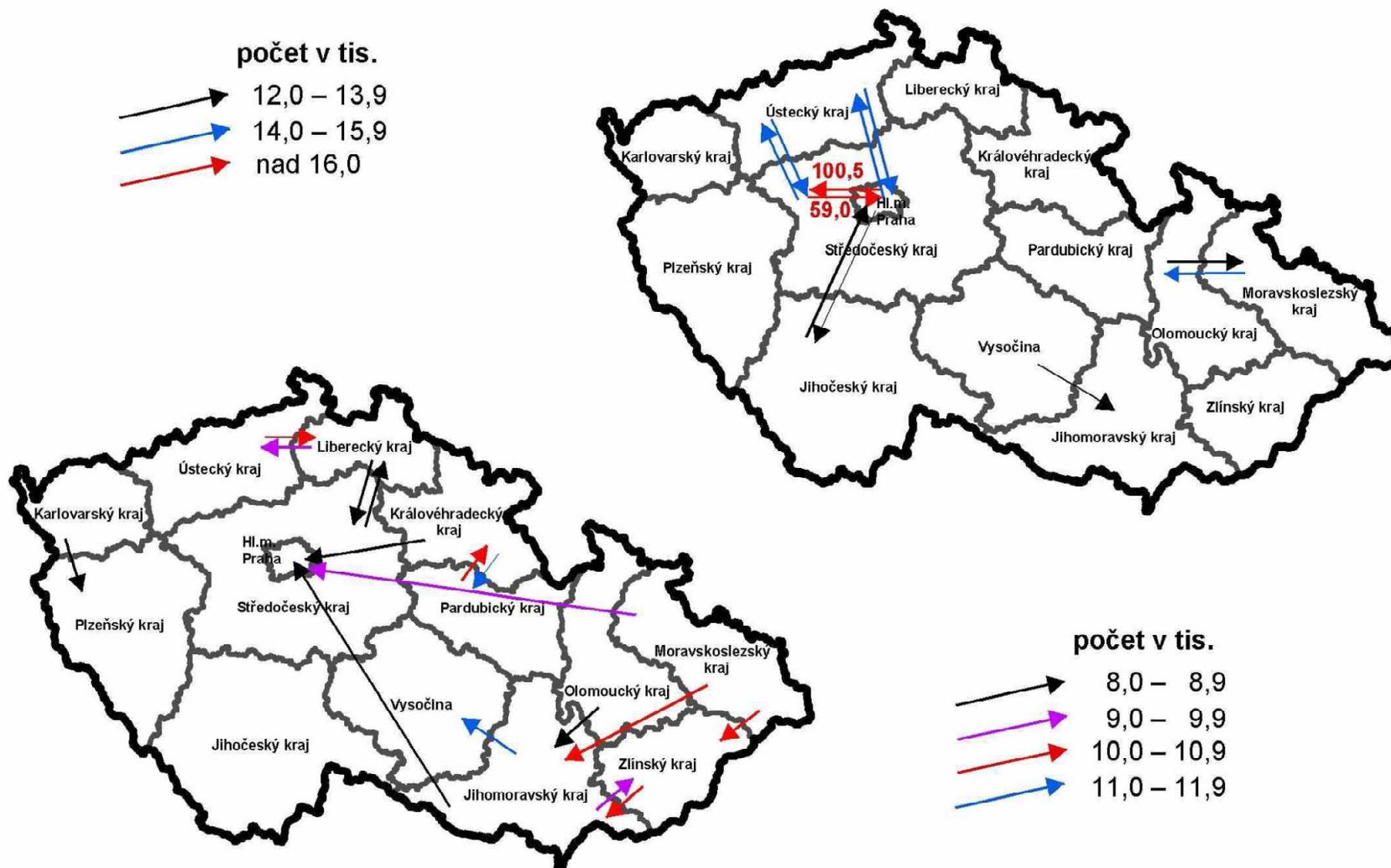
- **Migrační pohyby** na území českých zemí se v období **1945-1999 udávají hodnotou 16 mil. osob**, hovoří se tedy o vysoké prostorové mobilitě českých zemí
- Jen v letech 1945-1950 se migrační pohyby odhadují na 5 mil. osob
- **Počet stěhujících se postupně snižoval**, promítly se do něj jak **jiné důvody mobility** (původně značně ekonomické, později rodinné a bytové..), tak **změny v administrativním uspořádání** státu a politika **slučování obcí**

Jen pro ilustraci

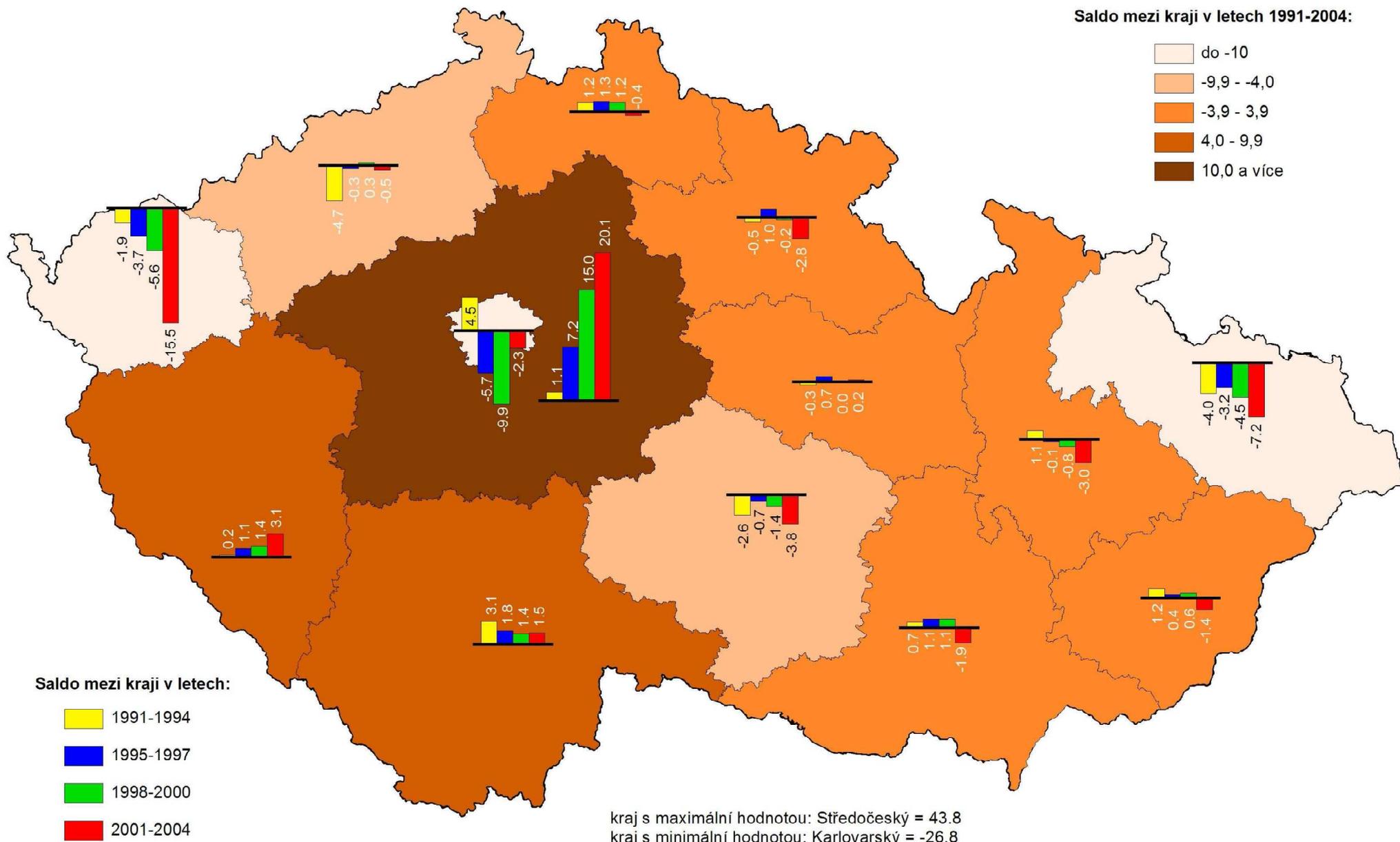
- 1950-1959: 3,9 mil. stěhujících se
  - 1960-1969: 2,8 mil.
  - 1970-1979: 2,8 mil.
  - 1980-1989: 2,6 mil.
  - 1990-1999: 2,2 mil.
  - 2000-2004: 0,9 mil.
- 
- **Největší podíl má stěhování z obce do obce v rámci okresu** (v průběhu uvedených let 40-46 %), potom mezikrajské stěhování (30-35 %) a meziokresní v rámci kraje (19-25 %)

***(Jak si stojí intenzita stěhování u nás ve srovnání s vyspělým světem?)***

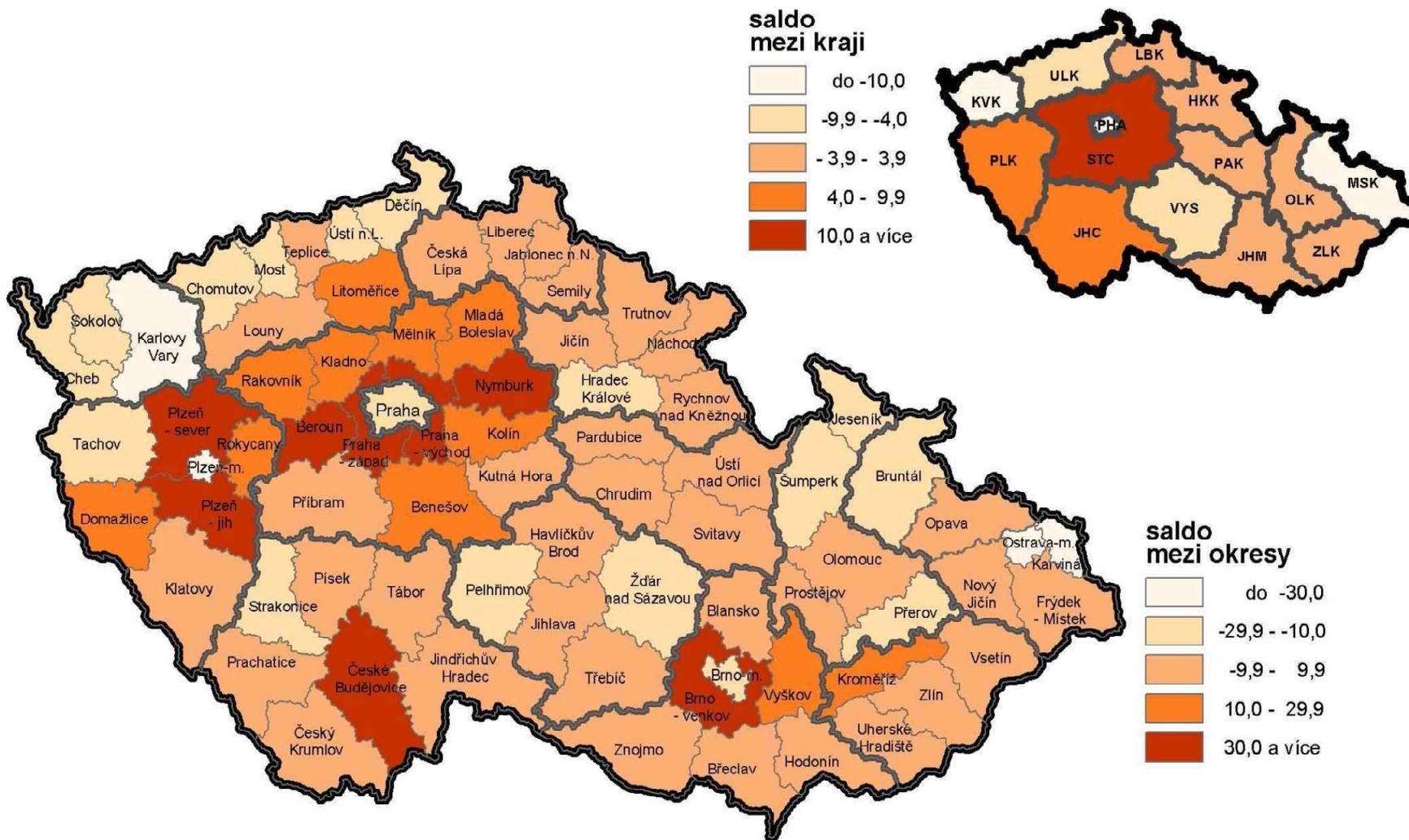
# Proudy stěhování mezi kraji v ČR v souhrnu za roky 1991-2004



# Saldo stěhování mezi kraji v ČR na 1000 obyvatel (v letech 1991-2004)



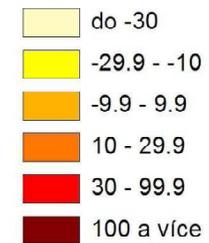
# Saldo stěhování mezi kraji a mezi okresy v ČR na 1 000 obyvatel v souhrnu za roky 1991-2004



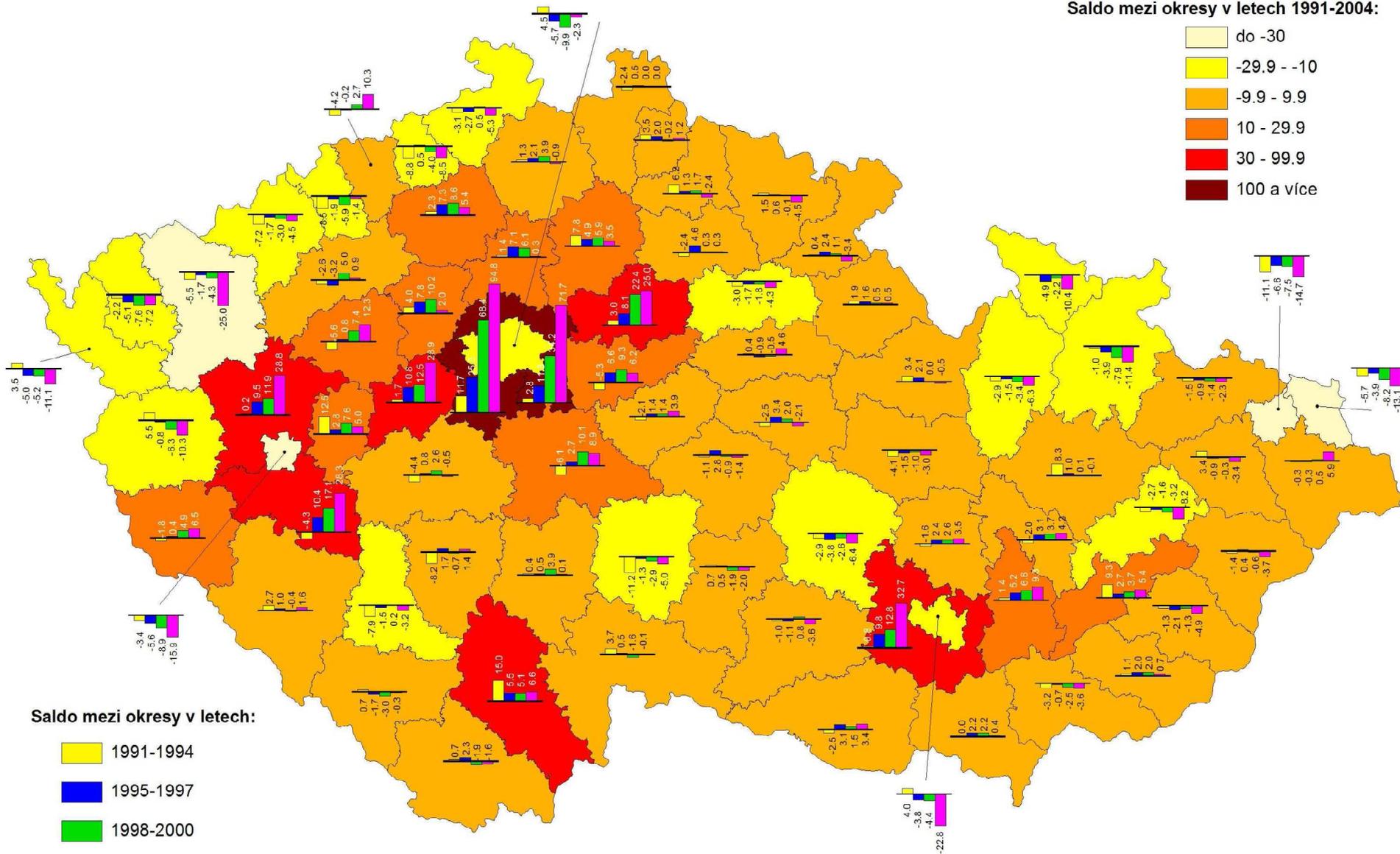
okres s maximální hodnotou: Praha-západ = 215,0  
okres s minimální hodnotou: Ostrava-město = -39,7

## Saldo meziokresního stěhování na 1 000 obyvatel (za roky 1991-2004)

Saldo mezi okresy v letech 1991-2004:

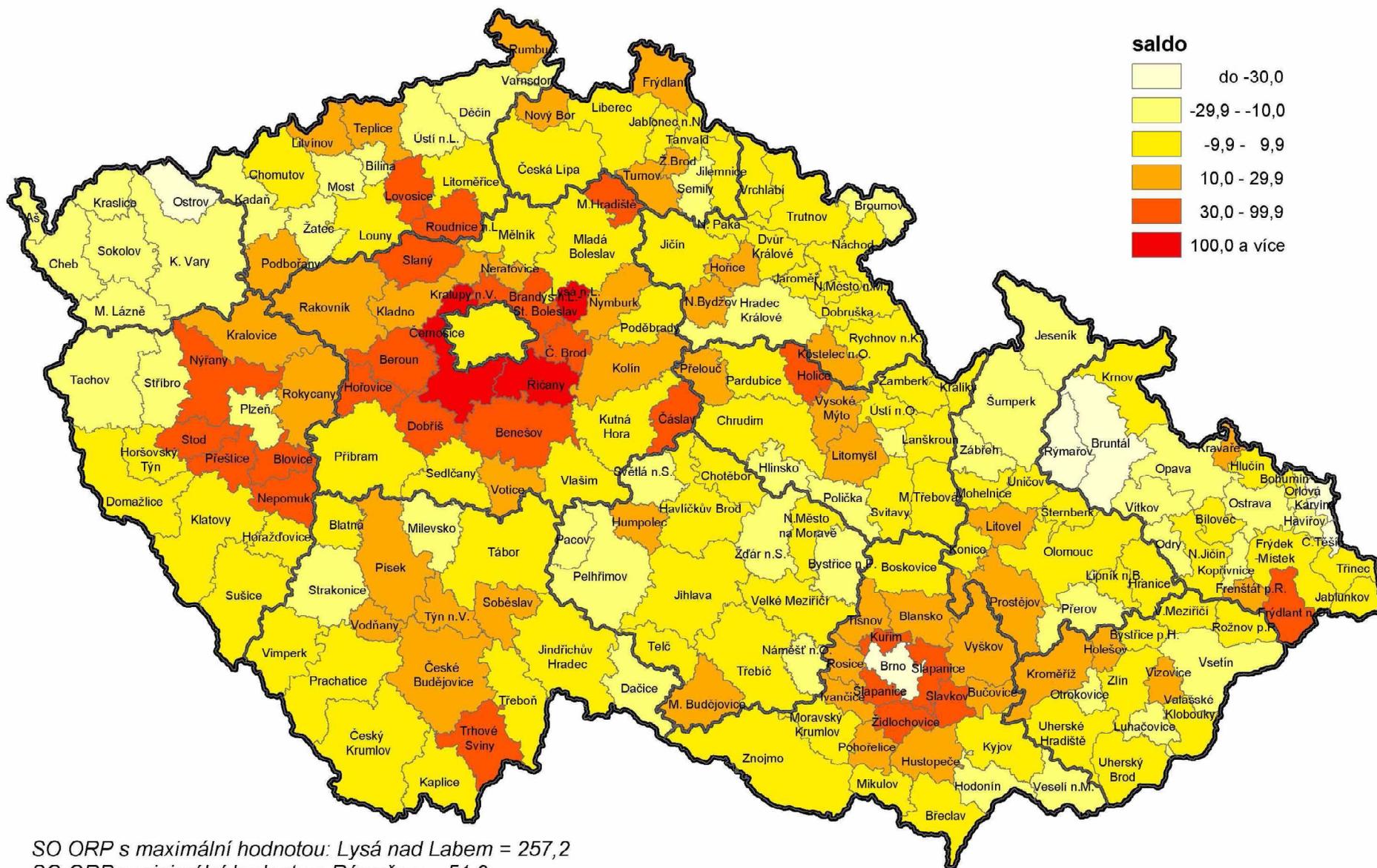


Saldo mezi okresy v letech:



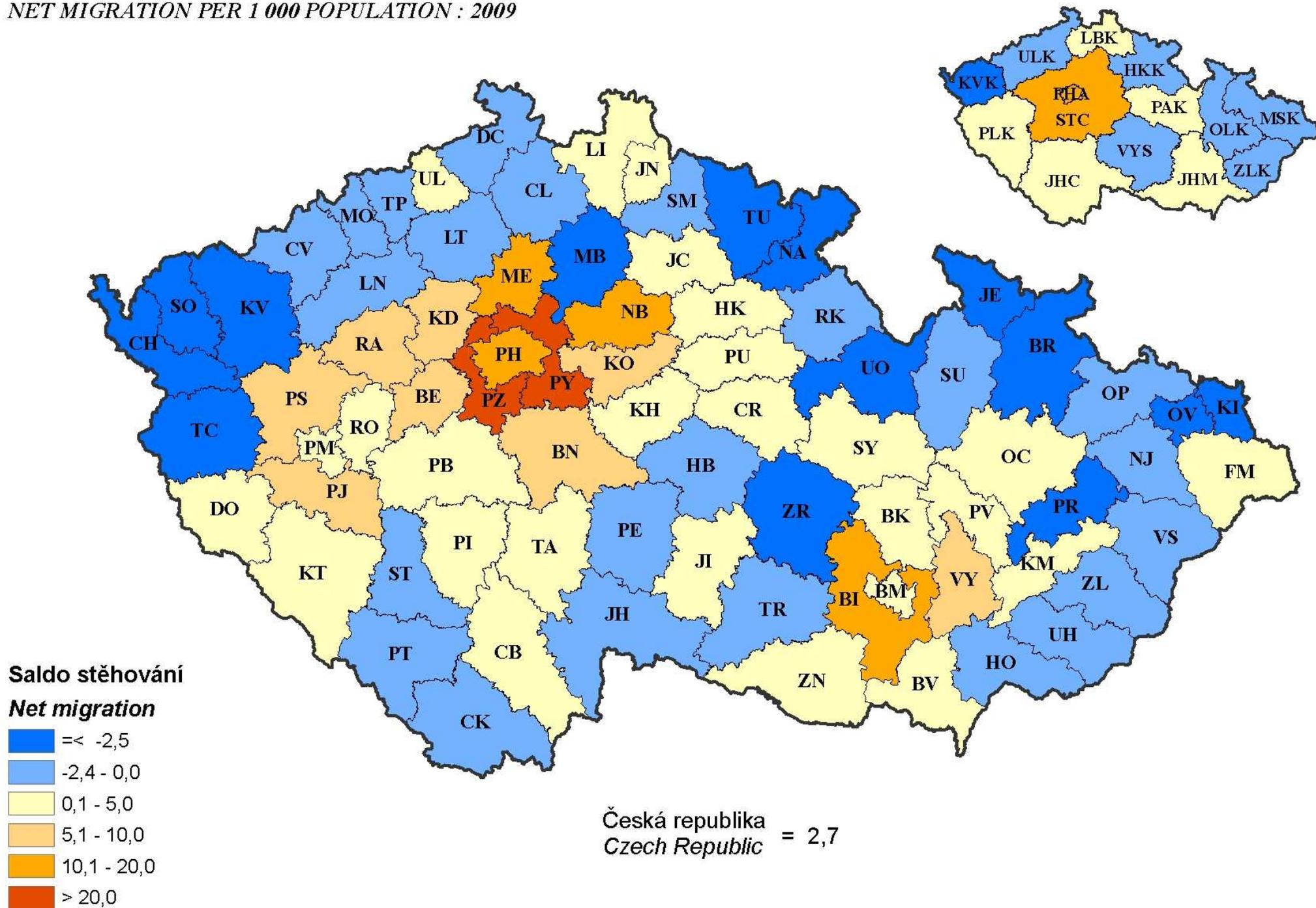
okres s maximální hodnotou: Praha-západ = 215  
okres s minimální hodnotou: Ostrava-město = -39.7

## Saldo stěhování mezi správními obvody obcí s rozšířenou působností na 1 000 obyvatel v souhrnu za roky 1995-2004



# SALDO STĚHOVÁNÍ NA 1 000 OBYVATEL CELKEM V ROCE 2009

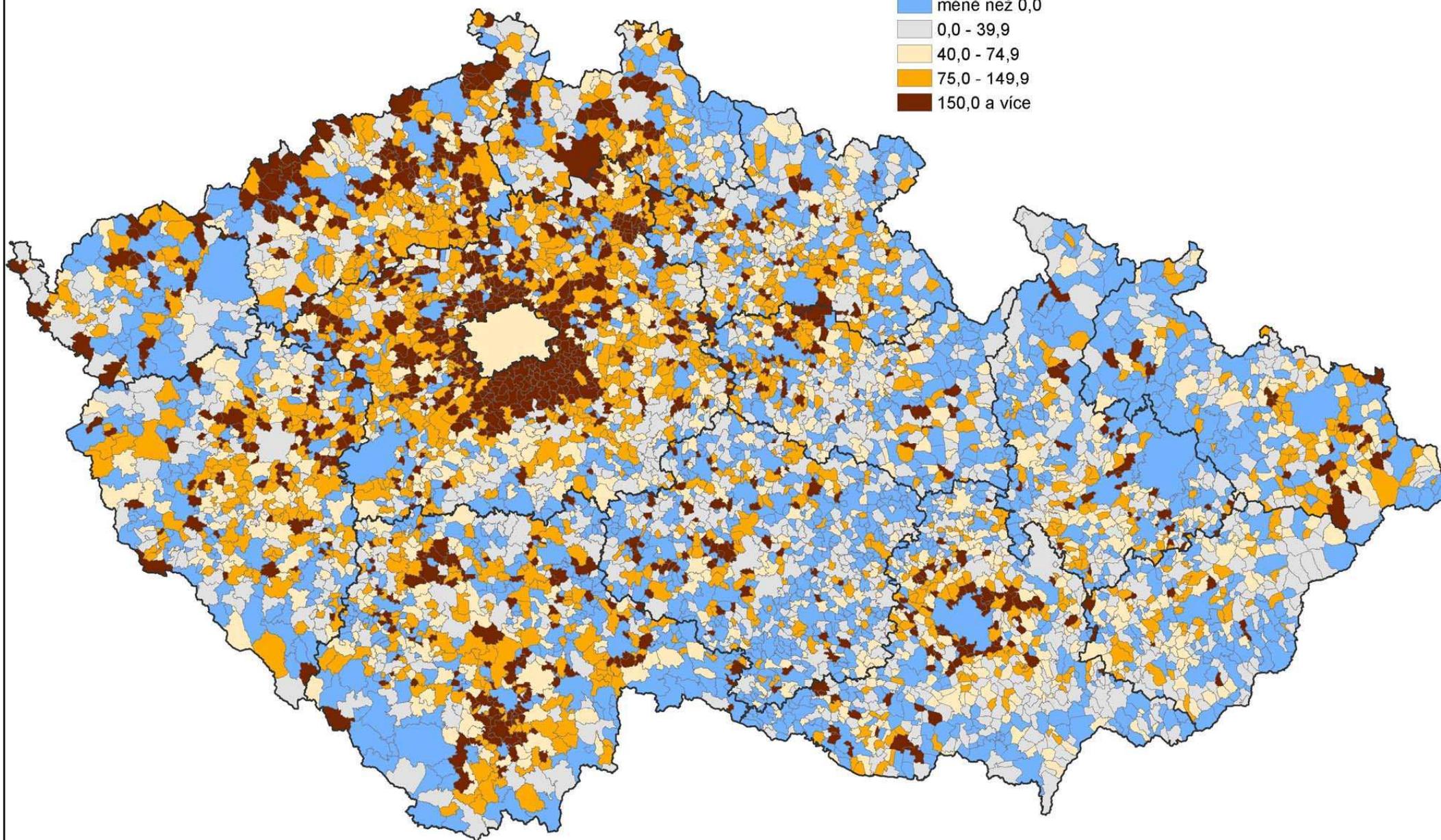
NET MIGRATION PER 1 000 POPULATION : 2009



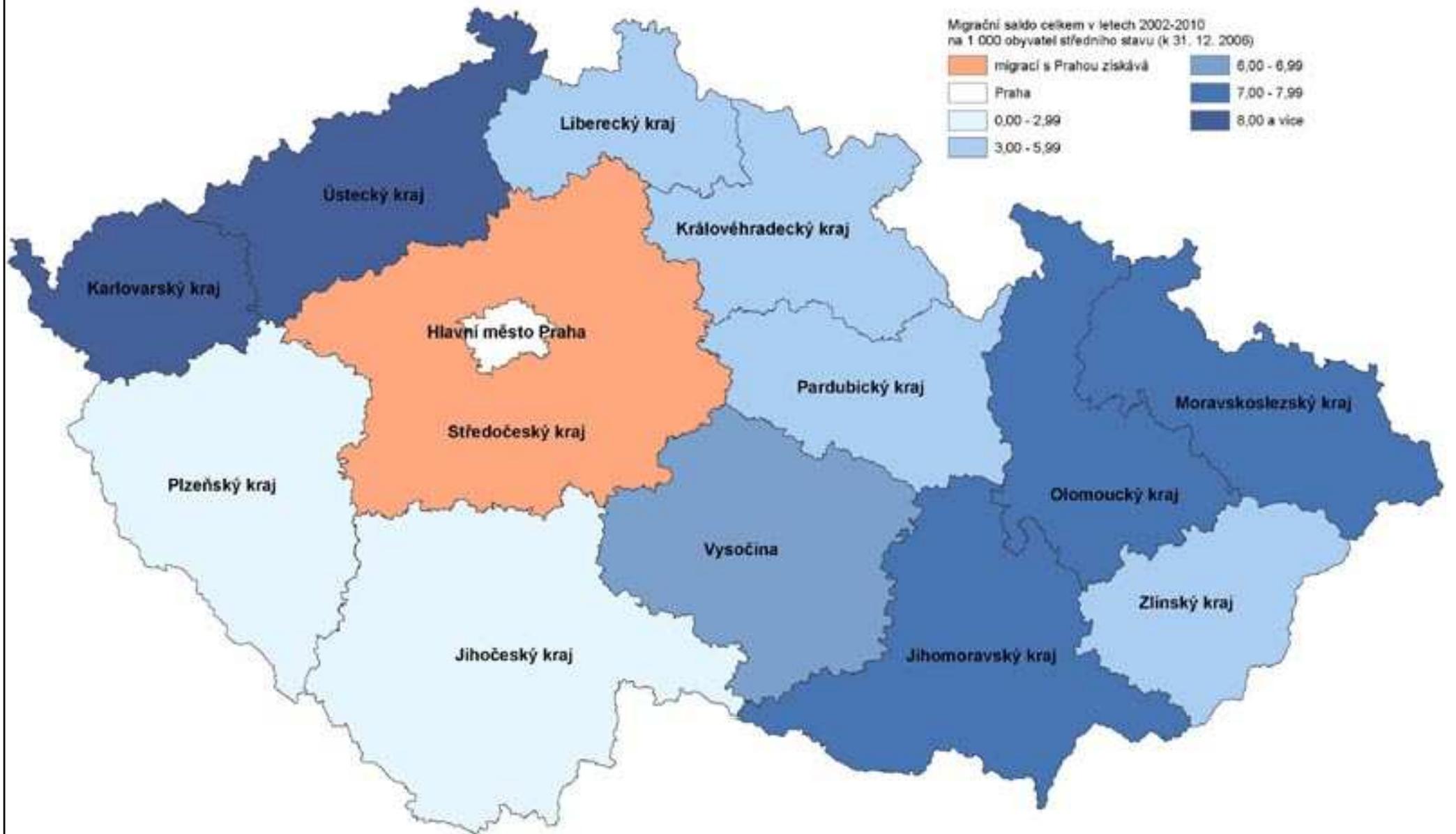
# Změna počtu obyvatel stěhováním podle obcí v letech 2000 - 2009

celkové saldo stěhování na 1000 obyvatel středního stavu v roce 2009

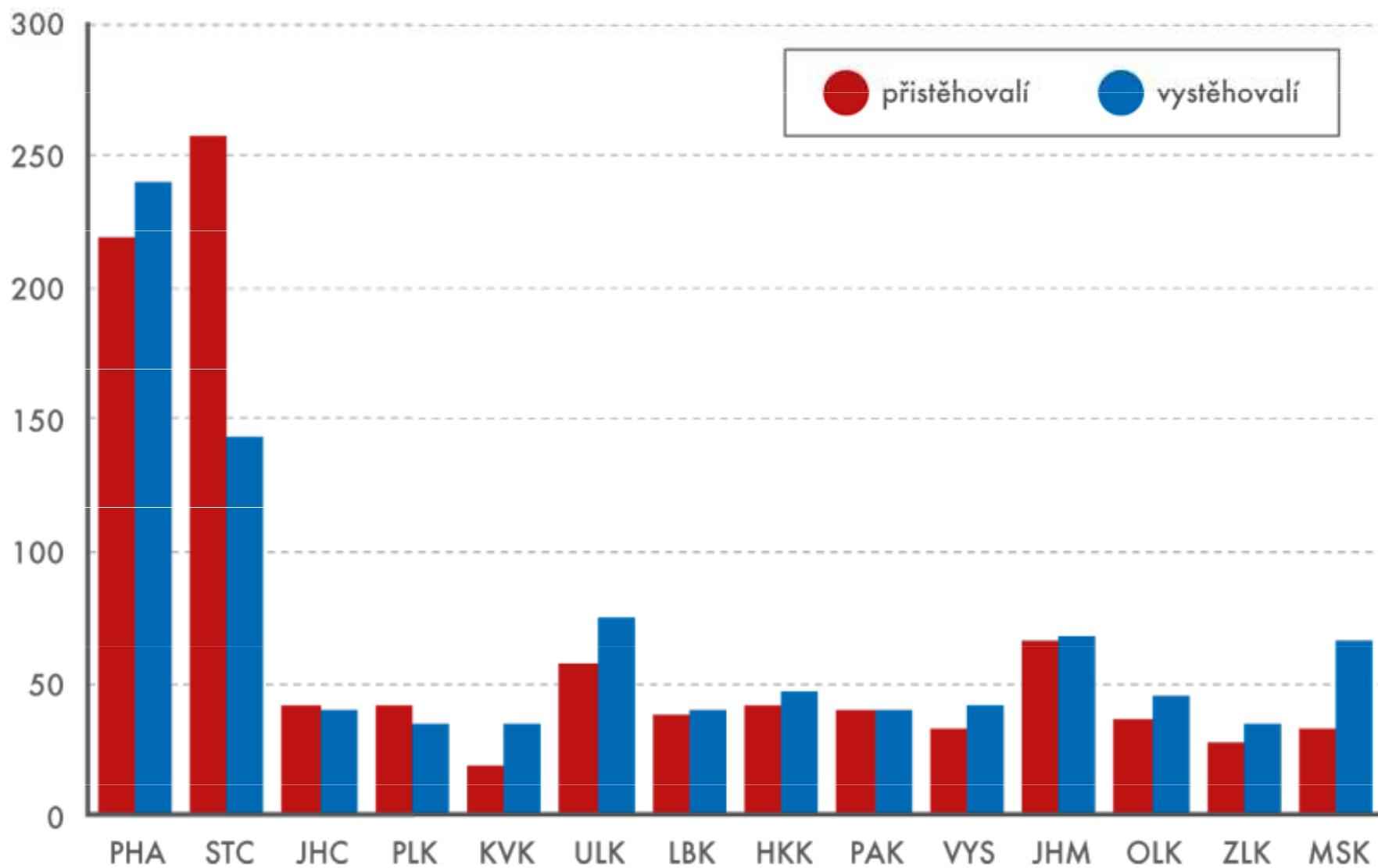
- méně než 0,0
- 0,0 - 39,9
- 40,0 - 74,9
- 75,0 - 149,9
- 150,0 a více



# Vnitřní migrace – Praha vs. ostatní kraje



## Stěhování mezi kraji ČR v letech 2005–2015 (v tis.)



## Zahraniční stěhování

- **V období 1850-1914 ztratily české země migrací 1,54 mil. obyvatel, což znamenalo téměř 1/3 přirozeného přírůstku**
- 1. polovina 19. století: **vystěhovalectví především do jiných zemí monarchie a hlavně do Vídně**

- 2. polovina 19. století a počátek 20. století: **převažuje význam stěhování do „nového světa“**, především USA
- Údaje o zahraničním stěhování se za 1. republiky opírají o ***statistiku zahraniční migrace*** zavedené od roku 1922
- Objem vystěhování se po 1. světové válce **výrazně snížil**, zejména z důvodu **zprísněných vystěhovaleckých zákonů** řady zemí (zejména USA)

- V letech 1920-1938 činily migrační ztráty jen 103,5 tis. osob; byla to také **doba prvních reemigrací** ze zemí západní Evropy po založení Československa
- Po 2. světové válce se výrazně projevil **odsun německého obyvatelstva** (téměř 3 mil.), ale i další reemigrační vlna (140 tis.)
- V letech **1950-1989** se do českých zemí přistěhovalo ze zahraničí 65 tis. osob k trvalému pobytu; do zahraničí se se souhlasem čs. úřadů vystěhovalo 136 tis. osob (**oficiální migrační ztráta 71 tis. osob!**)

...jedná se samozřejmě o nereálný údaj, **ilegální vystěhovalectví se odhaduje na 485 tis. osob** (34,8 % přirozeného přírůstku za období 1950-89)

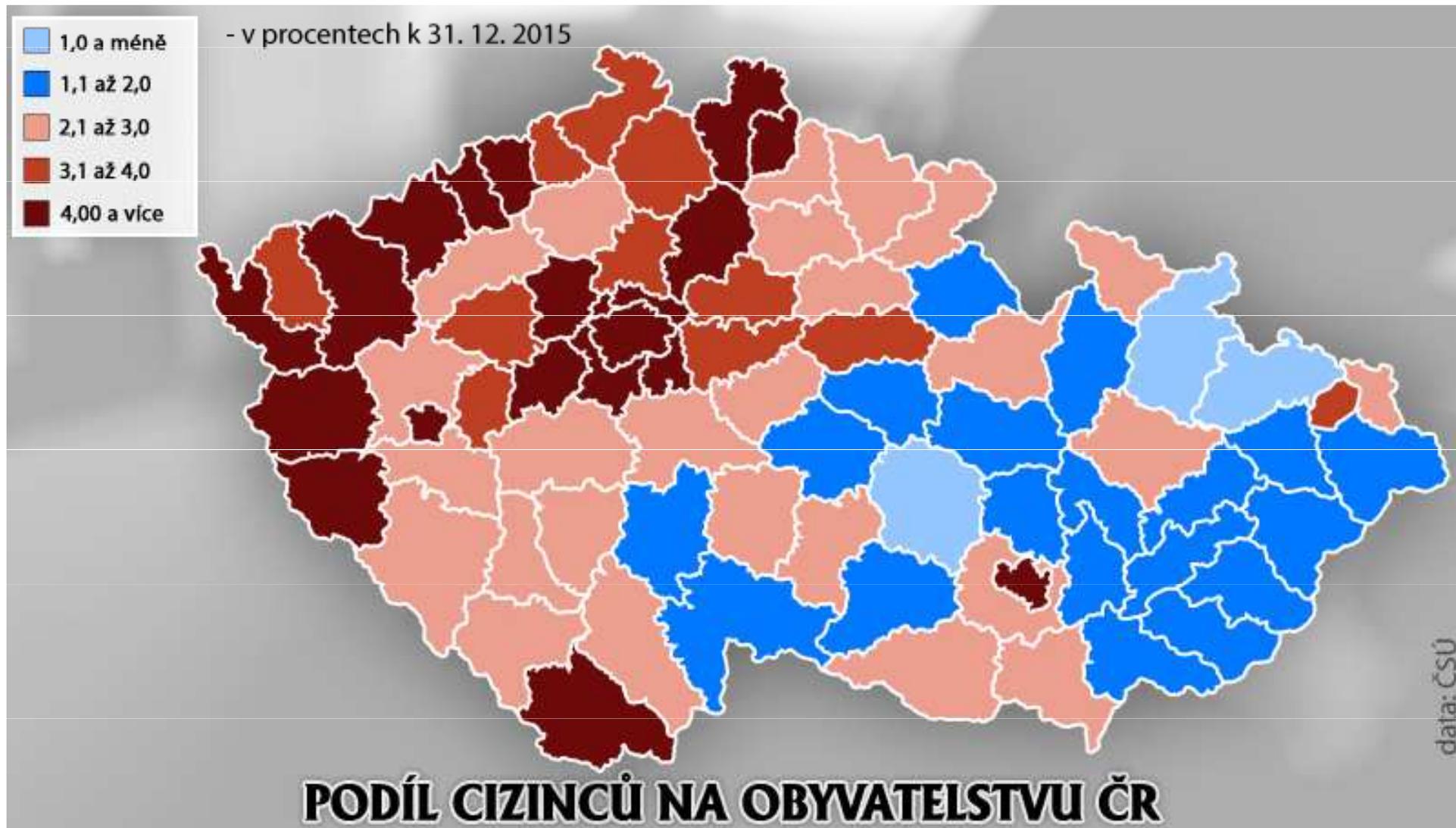
***(Kdy byly nejvíce oficiálně „otevřeny“ hranice ven z ČR?)***

- Specifikem bylo vždy **stěhování mezi ČR a SR** – v letech 1950-92 se přistěhovalo do ČR 680 tis. a vystěhovalo do SR 440 tis. osob (**migrační zisk ČR 240 tis. osob**)

- Do České republiky se **v letech 2005–2015 přistěhovalo v několika vlnách přes 540 tis. imigrantů**; z ČR do ciziny se úředně vystěhovalo 206 tis. osob
- Nejvíce **Ukrajinci (149 tis.), Slováci (78 tis.),** Vietnamci (47 tis.) a Rusové (44 tis.), z ČR ven nejvíce **Ukrajinci (85 tis.) a Slováci (84 tis.)**
- Nejvíce z nich přišlo v době vstupu ČR do Evropské unie a hospodářského rozmachu
- Dosud **nepřekonaným vrcholem je v tomto ohledu rok 2007**

- **Nejvíce láká Praha (38,0 %)**, s velkým odstupem následovaly kraje Středočeský (13,5 %) a Jihomoravský (9,3 %)
- **Nejméně** se naopak z ciziny přistěhovalo do krajů **Zlínského, Olomouckého a Kraje Vysočina**
- Nejméně přistěhovalých ze zahraničí míří na venkov, do hor nebo hůře dostupných periferií
- Přistěhovalí **Ukrajinci převažují v 11 krajích, Slováci** v kraji Plzeňském a **na východě ČR** v krajích Moravskoslezském a Zlínském; v **Karlovarském kraji převládají Vietnamci a Rusové**

# Podíl cizinců na obyvatelstvu ČR k 31. 12. 2015 (v %)



## Zahraníční stěhování podle krajů ČR v letech 2005-2015 (v tis.)

